

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- ПІДТРИМКА ВПО

*✓ Оновлення законодавчих засад підтримки
внутрішньо переміщених осіб в Україні*

- ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА

*✓ Статус суб'єкта ветеранського підприємництва:
як працює новий закон*

№ 18 (326) ВЕРЕСЕНЬ 2026

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА БІБЛІОТЕКА

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 18 (326) 2026

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор
Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України
про боротьбу з шахрайськими
кол-центрами 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Олійник Г.
Оновлення законодавчих засад підтримки
внутрішньо переміщених осіб в Україні 3
Іванченко В.
Статус суб'єкта ветеранського
підприємництва: як працює новий Закон..... 12

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА* 16

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Президент України підписав Закон України про боротьбу з шахрайськими кол-центрами

Президент України В. Зеленський підписав Закон, який запроваджує кримінальну відповідальність за створення, керівництво та участь у шахрайських кол-центрах. Про це свідчить інформація в картці закону на сайті Верховної Ради України.

Що передбачає Закон

Документ доповнює Кримінальний кодекс України новою статтею – «Електронно-комунікаційне шахрайство». Вона встановлює відповідальність за створення, участь або керівництво шахрайськими групами, які незаконно збирають електронну інформацію про людей.

Електронно-комунікаційним шахрайством закон визначає діяльність групи осіб, спрямовану на заволодіння чужим майном через інтернет, телефон або інші засоби зв'язку шляхом обману. Ідеться про незаконне отримання та використання приватних і фінансових даних людини – паспортних відомостей, номерів платіжних карток і кодів авторизації.

Яке покарання передбачене

За створення, керівництво та участь в електронно-комунікаційній шахрайській організації передбачене покарання у вигляді

позбавлення волі на строк від 7 до 12 років із конфіскацією майна.

За створення спільнот шахрайських кол-центрів, тобто об'єднання кількох груп, передбачене позбавлення волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна.

Окремо Закон встановлює відповідальність для людей, які не є учасниками шахрайської групи, але свідомо сприяють її роботі. Це може бути надання засобів, інформації, послуг або інша допомога її діяльності.

За такі дії передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 5 років із конфіскацією майна. В умовах воєнного стану строк покарання становитиме від 5 до 10 років з конфіскацією майна або без неї.

Кого можуть звільнити від відповідальності

Закон також передбачає звільнення від кримінальної відповідальності для людей, які не були організаторами або керівниками кол-центрів, але брали участь в їхній організації.

Для цього вони мають до повідомлення про підозру добровільно повідомити про існування кол-центру та активно сприяти розкриттю кримінального правопорушення (*Finance.ua* (<https://news.finance.ua/ua/zelens-kyy-pidpysav-zakon-pro-borot-bu-z-shahrays-kymy-kol-centramy>). – 2026. – 17.09).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Г. Олійник, наук. співроб., НЮБ НБУВ

Оновлення законодавчих засад підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні

Від початку повномасштабної війни внутрішнє переміщення стало масштабним і тривалим соціальним явищем, а статус внутрішньо переміщеної особи (ВПО) – важливою правовою категорією для мільйонів українців. За роки війни змінилися масштаби

внутрішнього переміщення, потреби ВПО та характер державної політики у цій сфері.

Станом на 1 січня 2026 р. в Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб обліковувалося понад 4,6 млн громадян (близько 12 % населення країни),

з яких 3,3 млн осіб зазнали внутрішнього переміщення після початку повномасштабного вторгнення¹.

Вимушене переміщення населення створює значні виклики для системи державного управління та потребує постійного вдосконалення правового механізму захисту прав ВПО. Питання забезпечення прав громадян, які втратили житло та майно внаслідок російської збройної агресії або окупації, залишається одним із ключових викликів для правової системи України. У цих умовах особливого значення набуває роль держави, яка має створювати належні правові, соціальні та економічні гарантії для забезпечення рівного доступу ВПО до житла, соціальних послуг, працевлаштування, освіти та інших прав.

Згідно з дослідженням Міжнародної організації міграції (МОМ), близько 64 % ВПО мають дохід нижче прожиткового мінімуму. Вони частіше, ніж інші групи громадян залежать від соціальних виплат (10 %), а рівень безробіття серед переселенців залишається вищим за середній по країні². Водночас система підтримки ВПО залишається розпорошеною між різними органами державної влади та інституціями.

Чинний на сьогодні Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII був прийнятий як відповідь на перші виклики, пов'язані з внутрішнім переміщенням. Якщо на початковому етапі пріоритетними завданнями були забезпечення базової допомоги та доступу до соціальних послуг, то нині особливої актуальності набули питання довгострокового житла,

працевлаштування, відновлення майнових прав, соціально-економічної інтеграції та забезпечення самостійності ВПО.

Попри численні зміни та доповнення протягом понад десяти років, законодавче регулювання вже не повною мірою відповідає масштабам і характеру внутрішнього переміщення в умовах повномасштабної війни та сучасним міжнародним підходам до захисту прав ВПО.

Однак проблемою залишається фрагментарність правового регулювання, оскільки окремі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб визначаються значною кількістю законодавчих і підзаконних актів. Це зумовлює необхідність комплексного оновлення законодавства, його систематизації, удосконалення механізмів реалізації прав і гарантій ВПО та чіткого розмежування відповідальності державних органів і територіальних громад.

Необхідність комплексного оновлення законодавства у цій сфері неодноразово відзначалася представниками Верховної Ради України. Зокрема, на необхідності системного оновлення законодавства, що регулює питання внутрішнього переміщення, наголошував голова Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту прав ВПО П. Фролов.

За словами голови профільного парламентського Комітету О. Шуляк, чинний Закон України про ВПО був прийнятий у відповідь на першу хвилю внутрішнього переміщення. Зі зміною масштабів і характеру переміщення виникла потреба у новому комплексному правовому підході, що охоплює не лише облік і соціальні виплати, а й евакуацію, адаптацію, інтеграцію, житлове забезпечення, повернення та реінтеграцію ВПО³.

21 липня 2026 р. Президент України В. Зеленський підписав новий Закон України від 1 липня 2026 р. № 4924-IX «Про забезпечення

¹ В яких областях проживає найбільше і найменше внутрішніх переселенців. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2026/03/25/infografika/suspilstvo/yakych-oblastyax-prozhyvaye-najbilshe-najmenshe-vnutrishnix-pereselencziv>

² Стратегія економічного зростання України: побудова економіки рівних можливостей. *We Build Ukraine*. URL: https://www.webuildukrainefund.org/uk/news/economic-vision-of-ukraine-building-an-economy-of-equal-opportunities/?utm_source=chatgpt.com

³ Рада ухвалила закон, який оновлює правила підтримки переселенців. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4139488-rada-uhvalila-zakon-akij-onovluje-pravila-pidtrimki-pereselenciv.html>

прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»⁴ (законопроект № 12301), який став найбільш масштабним за останнє десятиліття оновленням законодавства у сфері забезпечення прав ВПО. Закон набирає чинності через три місяці з дня його опублікування – 22 жовтня 2026 р.

Новий Закон змінює підхід до державної політики щодо внутрішнього переміщення, зосереджуючи увагу не лише на статусі ВПО, а насамперед на забезпеченні прав людини, доступі до державних послуг, соціальній та економічній інтеграції. Положення Закону враховують експертні рекомендації та аналітичні напрацювання, підготовлені за підтримки Ради Європи. Їх розроблення стало результатом тривалої та спільної роботи українських органів влади, народних депутатів України, експертної спільноти та міжнародних партнерів⁵.

Серед ключових нововведень – оцінка потреб ВПО як основа для надання підтримки, розвиток цифрових сервісів, створення електронного кабінету ВПО, посилення житлових гарантій та закріплення інституційних механізмів державної політики у цій сфері.

Зокрема, Закон запроваджує комплексний підхід до підтримки ВПО – від моменту вимушеного переміщення до адаптації, інтеграції або добровільного повернення та реінтеграції. На законодавчому рівні вперше визначено поняття «адаптація», «інтеграція», «реінтеграція», «покинуте місце проживання» та «місце тимчасового проживання».

ВПО гарантується реалізація конституційних прав і свобод незалежно від факту реєстрації. Окремо закріплено захист від свавільного переміщення та примусового повернення до попереднього місця проживання. Евакуація з

небезпечних територій при цьому не вважається свавільним переміщенням.

Важливою гарантією є також забезпечення права ВПО на пенсійне забезпечення на загальних підставах, без додаткових обмежень лише через факт переміщення. Зокрема, документ встановлює, що для осіб, які перебувають на обліку як внутрішньо переміщені, умови призначення, виплати, перерахунку або переведення на іншу пенсію не можуть передбачати додаткових або відмінних від загального порядку вимог і процедур, що обмежують реалізацію або звужують зміст їхнього права на пенсійне забезпечення. Актуальність цієї гарантії підтверджується практикою застосування попереднього законодавства. У січні 2026 р. Пенсійний фонд України призупинив виплату пенсій 337 тис. пенсіонерів, зокрема ВПО, які до 31 грудня 2025 р. не пройшли фізичну ідентифікацію або не підтвердили, що не отримують пенсію від органів Російської Федерації⁶.

Замість довідки про взяття на облік Законом запроваджується можливість отримання електронного витягу з Єдиної інформаційної бази даних про ВПО в електронній або паперовій формі з однаковою юридичною силою. Раніше видані довідки залишаються чинними. Передбачається створення електронного кабінету ВПО для оцінювання потреб, оформлення допомоги та отримання послуг. Органи влади мають використовувати дані державних реєстрів без вимагання від громадян документів, які вже є в розпорядженні держави.

Окремий блок положень стосується забезпечення житлових прав ВПО. Закон уперше законодавчо закріплює право ВПО на допомогу на проживання та одноразову державну допомогу для сприяння добровільному поверненню. Органи влади зобов'язані надавати актуальну інформацію

⁴ Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 4924-IX редакція від 01.04.2026. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4924-20#Text>

⁵ Україна оновила законодавство про захист внутрішньо переміщених осіб. *Офіс Ради Європи в Україні*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/ukraine-updates-legislation-on-the-protection-of-internally-displaced-persons>

⁶ 337 тисячам пенсіонерів призупинили виплати через непроходження ідентифікації – Мінсоцполітики. *Центр прав людини ZMINA*. URL: <https://zmina.info/news/ponad-330-tysyacham-pensioneriv-pryzupynyly-vyplaty-cherez-neprohodzhennya-identyfikacziyi-minsoczpolityky/>

про безпеку та умови в покинутому місці для прийняття усвідомленого рішення. Розміри, строки та порядок виплат визначатиме Кабінет Міністрів України. Такий підхід передбачає перехід від універсальної підтримки до більш адресного реагування на індивідуальні потреби.

Також передбачено механізми надання тимчасового житла, довгострокової оренди, пільгового кредитування, рефінансування та реалізації місцевих житлових програм. Передбачається також створення Інформаційно-аналітичної системи житла для ВПО – публічної онлайн-мапи з даними про всі доступні об'єкти (будинки, квартири, модульні містечка) для переселенців, що має сприяти узгодженню потреб переселенців з наявними ресурсами. На порталі кожна ВПО зможе знайти та побачити всі об'єкти державної, комунальної та приватної форм власності, які використовуються або можуть бути використані чи реконструйовані, переобладнані для проживання⁷. Ті ВПО, яким надано безкоштовне проживання в державному чи комунальному житлі, не можуть бути позбавлені його під час воєнного стану, а також протягом шести місяців після.

Закон визначає на законодавчому рівні основні завдання та функції центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Такий підхід сприяє інституційному закріпленню державної політики щодо ВПО та забезпечує її послідовність незалежно від кадрових чи структурних змін в органах виконавчої влади. Також передбачається створення Рад з питань ВПО як консультативно-дорадчих органів, що створює механізм безпосереднього залучення переселенців до прийняття рішень, що стосуються їхніх прав та інтеграції у громадах.

Окремо Законом змінено процедури взяття та зняття з обліку ВПО, визначаючи підстави для

таких дій. Зокрема, ВПО знімуть з обліку без її заяви у разі неповідомлення про повернення додому, тривалої відсутності в Україні без поважних причин (понад 90 днів поспіль або 180 днів на рік), подання недостовірних даних або засудження за злочини проти національної безпеки. Підставою для зняття з обліку також є відновлення умов для безпечного, добровільного та гідного повернення до покинутого місця проживання або смерть особи.

Ще Законом визначено, що дитина, народжена після переміщення

батьків-ВПО, не є внутрішньо переміщеною особою, проте, держава гарантує підтримку батькам з урахуванням факту її народження. Дітям з-поміж ВПО гарантовано право на освіту за місцем фактичного проживання або в переміщених закладах освіти.

Таким чином, новий Закон передбачає перехід від переважно кризового реагування та формального обліку до комплексної моделі підтримки ВПО, заснованої на оцінюванні потреб, забезпеченні прав, цифровізації послуг, житловій та соціально-економічній підтримці, а також інтеграції у приймаючі громади.

Експертні та правозахисні організації загалом оцінюють новий Закон як важливий крок до системного оновлення державної політики щодо ВПО, водночас звертаючи увагу на низку ризиків, пов'язаних із його практичною реалізацією.

Народний депутат, член парламентського Комітету з питань енергетики та житлово-комунальних послуг С. Козир охарактеризував нове законодавство як комплексний правовий акт, що чітко розмежовує поняття адаптації, інтеграції та реінтеграції внутрішньо переміщених осіб. Водночас, на його думку, одним із ключових нововведень є оцінювання індивідуальних потреб ВПО, що передбачає формування інформаційної бази для визначення необхідної конкретній особі підтримки – житла, гуманітарної допомоги чи інших державних заходів⁸.

⁷ Мінка П. Новий закон про права ВПО: цифровізація, орган у справах переселенців, житлові гарантії і кредитні канікули. *Політарена*. URL: <https://politarena.ua/novyy-zakon-pro-prava-vpo-tsyfrovizatsiia-orhan-u-spravakh-pereselentsiv-zhytlovi-harantii-i-kredytni-kanikuly-180981/>

⁸ Сергій Козир: Оновлення законодавства про ВПО посилює гарантії захисту переселенців та сприяє їхній адаптації в приймаючих громадах. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_fr/274019.html

У Кримськотатарському Ресурсному Центрі також підкреслюють, що ухвалення нового закону є важливим кроком для вдосконалення системи захисту прав внутрішньо переміщених осіб, зокрема жителів тимчасово окупованого Криму та інших окупованих територій України, які були змушені залишити свої домівки через російську агресію⁹.

Експерти звертають увагу на поступовий перехід від довготривалої залежності від виплат до відновлення самостійності ВПО. При цьому, наголошує С. Козир, окремі категорії переселенців, зокрема люди з інвалідністю та сім'ї з дітьми, і надалі потребуватимуть державної підтримки¹⁰.

Ще однією перевагою Закону є посилення принципу рівності ВПО в реалізації соціальних прав, адже нове законодавство має усунути ситуації, коли ВПО змушені проходити додаткові процедури лише через свій статус.

Правозахисники окремо відзначають удосконалення пенсійних та соціальних гарантій, зокрема заборону встановлювати для ВПО додаткові перевірки чи складніші процедури для отримання пенсій порівняно з іншими громадянами. Позитивно оцінюється і скасування необхідності підтверджувати факт неотримання пенсій чи інших виплат від Російської Федерації.

Правозахисна спільнота також позитивно оцінює цифровізацію системи підтримки. Серед переваг нового Закону експерти називають запровадження електронного кабінету ВПО, заміну паперової довідки витягом із відповідної бази даних, а також можливість отримання послуг без зайвого документального підтвердження, що має

зменшити адміністративне навантаження та спростити взаємодію громадян з державою.

Серед позитивних змін експерти також виділяють розширення свободи пересування: збільшення строку повідомлення про зміну місця проживання з 10 до 30 днів. Важливою новацією є посилення участі ВПО у прийнятті рішень на рівні приймаючих громад через Ради ВПО, що сприяє переходу від сприйняття переселенців виключно як отримувачів допомоги до активних учасників місцевого життя.

Правозахисники загалом позитивно оцінюють житлові положення Закону, однак наголошують, що без достатнього житлового фонду, фінансування з державного і місцевих бюджетів та залучення міжнародної допомоги, частина передбачених механізмів може залишитися декларативною. Як зауважує С. Козир, Закон визначає загальні правила, тоді як конкретні механізми забезпечення ВПО житлом мають бути врегульовані підзаконними актами та забезпечені відповідними фінансовими ресурсами.

У цьому контексті правозахисники та юристи (передусім з організацій «Донбас SOS», «ГРУПА ВПЛИВУ», БФ «Право на захист») виділяють кілька критичних ризиків та недоліків оновленого Закону № 4924-IX.

Головна проблема Закону полягає в тому, що він є рамковим. Це означає, що практичний механізм реалізації значної частини положень Закону визначатимуть не депутати у Раді, а він матиме залежність від підзаконного регулювання, яке має бути розроблене та затверджене Кабінетом Міністрів України до набрання новим Законом чинності. Водночас Перехідні положення не пояснюють, що буде з нерозглянутими заявами, житловими чергами, місцевими програмами та вже призначеною допомогою. Якщо підзаконні акти не ухвалюють вчасно, на місцях можуть виникнути розбіжності між новим законом і старими процедурами. Тому реальний вплив документа стане зрозумілим після ухвалення урядових постанов, виділення фінансування та початку застосування нових правил.

Окремим викликом у процесі реалізації нового Закону є необхідність перегляду

⁹ Верховна Рада прийняла новий Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». *Ctrcenter*. URL: <https://ctrcenter.org/uk/verhovna-rada-pryjnyala-novyj-zakon-ukrayiny-pro-zabezpechennya-prav-i-svobod-vnutrishno-peremishhenyh-osib>

¹⁰ Дончевська В. «Допомога має залежати від потреб людини»: що змінює новий закон про ВПО. *Точка Сходу*. URL: <https://cxid.media/analitika/dopomoha-maie-zalezhaty-vid-potreb-liudyny-shcho-zminiuiie-novyy-zakon-pro-vpo/>

підзаконної нормативної бази, насамперед, постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». Зокрема, БФ «Схід SOS», Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ», «Донбас SOS» та інші правозахисні організації звертають увагу, що її чинна редакція сформована переважно в межах моделі обліку, орієнтованої на оформлення та видачу довідки ВПО, тоді як новий Закон передбачає перехід до цифрового підтвердження обліку, електронної взаємодії та використання даних для оцінювання індивідуальних потреб внутрішньо переміщених осіб. Відповідно, потребують перегляду положення щодо підтвердження обліку, зміни місця проживання, припинення обліку, ведення Єдиної інформаційної бази та захисту персональних даних.

Одним із ризиків реалізації нового Закону є необхідність перегляду передбачених постановою № 509 процедур обліку та припинення обліку ВПО. Закон України № 4924-IX запроваджує нову підставу для зняття з обліку – відновлення умов для безпечного, добровільного та гідного повернення до покинутого місця проживання. Водночас порядок встановлення факту наявності таких умов має визначити Кабінет Міністрів України. Саме на етапі розроблення відповідного підзаконного механізму, наголошують правозахисні організації, важливо не допустити ототожнення формального визнання території безпечною з фактичним відновленням можливості гідного повернення. За словами виконавчої директорки ГО «Громадський холдинг «ГРУПА ВПЛИВУ»» Т. Дурневої, фізична безпека території не гарантує можливості відновити нормальне життя, оскільки житло може бути зруйнованим, а робочі місця та соціальні зв'язки – відсутніми. На її думку, припинення підтримки лише через зміну статусу громади може фактично впливати на свободу людини обирати місце проживання¹¹.

¹¹ Новий Закон про ВПО: кого можуть зняти з обліку та що пропонують правозахисники. *Патріот Донбасу*. URL: <https://donpatriot.news/novyj-zakon-pro-vpo-kogo-mozhut-znyaty-z-obliku-ta-shho-proponuyut-pravozahysnyky>

Саме тому правозахисники пропонують перед зняттям з обліку проводити індивідуальну оцінку потреб, враховувати стан житла та можливості працевлаштування, передбачити перехідний період для припинення виплат і забезпечити ефективний механізм оскарження.

Із цим питанням пов'язане ширше застереження щодо необхідності дотримання міжнародного принципу добровільності повернення. Правозахисники підкреслюють, що внутрішньо переміщені особи не повинні зазнавати прямого чи прихованого примусу до повернення, інтеграції або зміни місця проживання. Тому рішення про припинення статусу та пов'язаних з ним форм підтримки має враховувати не лише безпекову ситуацію, а й реальні умови для повернення¹².

Отже, своєчасне приведення постанови № 509 та інших підзаконних актів у відповідність із новим Законом є необхідною передумовою недопущення нормативної невизначеності після набрання Законом чинності. Якщо необхідні підзаконні акти не будуть ухвалені своєчасно, органи соціального захисту, ЦНАПи та інші установи можуть зіткнутися з невизначеністю щодо застосування нових правил. Це може спричинити затримки, адміністративні збої та різне трактування норм на місцевому рівні. Громадські організації закликають уряд завчасно підготувати для працівників органів соцзахисту, ЦНАПів та Пенсійного фонду України чіткі алгоритми роботи за новими правилами та провести інформаційну кампанію для ВПО.

Необхідність своєчасного приведення підзаконного регулювання у відповідність із новим Законом зумовила підготовку Рекомендацій щодо погодження постанови Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб» із Законом України від 1 липня 2026 р. № 4924-IX «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», розроблених Коаліцією громадських організацій, що опікуються питаннями захисту прав осіб, постраждалих внаслідок

¹² Tetyana Durnyeva's Post. *Facebook*. URL: <https://surl.li/cxjmod>

збройної агресії проти України. У документі окреслено ключові положення, які потребують нормативного та процедурного узгодження з новим законодавством¹³. Адже нові правила обліку, переконані в Коаліції громадських організацій, повинні усунути технічні прогалини, гарантувати стабільну роботу державних реєстрів і забезпечити рівний доступ до послуг для всіх переселенців, а не створювати нові бар'єри.

Ще один ризик пов'язаний із залежністю реального змісту соціальної підтримки від майбутніх рішень Кабінету Міністрів України. Закон визначає право на допомогу та загальні принципи її надання, однак, конкретні розміри, строки і порядок здійснення окремих виплат мають бути встановлені урядом. Аналогічна ситуація складається із житловими механізмами. На думку народного депутата С. Козиря, значна частина житлових програм, які діють нині, залишається недоступною для багатьох переселенців. Тому проблему необхідно вирішувати не лише шляхом будівництва нового житла, а й через ефективніше використання вже наявного державного майна. При цьому він вважає, що вже зараз потрібно готуватися до можливого повернення мільйонів громадян із-за кордону, адже держава повинна мати механізми, які дадуть змогу людям швидко інтегруватися, знайти житло та роботу. За різними оцінками, на початку 2026 р. за кордоном перебувало близько 5,6–5,9 млн українських біженців^{14,15}.

¹³ Правозахисні організації закликають не допустити порушення прав ВПО під час зміни порядку їхнього обліку. *Центр прав людини ZMINA*. URL: <https://zmina.ua/statements/pravozahysni-organizacziyi-zaklykayut-ne-dopustyty-porushennya-prav-vpo-pid-chas-zminy-poryadku-yihnego-obliku/>

¹⁴ Українські біженці після чотирьох років за кордоном. П'ята хвиля дослідження. *Центр економічної стратегії*. URL: https://ces.org.ua/ukrainian-refugees-fifth-wave/?utm_source=chatgpt.com

¹⁵ Після суворой зими мільйони українців стикаються з проблемами тривалого переміщення та невизначеності 24 лютого 2026 року. *УВКБ ООН*. URL: https://www.unhcr.org/ua/news/briefing-notes/after-brutal-winter-millions-ukrainians-face-deepening-displacement-and?utm_source=chatgpt.com

Окремим викликом є запровадження індивідуального оцінювання потреб ВПО. Перехід до адресної підтримки дає змогу враховувати конкретні життєві обставини людини, проте, водночас створює ризик суб'єктивності під час визначення обсягу допомоги. Для його мінімізації необхідні чіткі, прозорі та уніфіковані критерії оцінювання, цифровізація відповідних процедур, а також ефективні механізми контролю та оскарження. За відсутності таких гарантій однакові за суттю потреби можуть оцінюватися по-різному, що створюватиме ризики нерівномірного застосування законодавства, побоюються правозахисники.

Ще одним дискусійним питанням є правове становище дітей, народжених у сім'ях ВПО після переміщення батьків. Закон не надає таким дітям статусу внутрішньо переміщених осіб, хоча вони фактично проживають у сім'ях, які перебувають у стані переміщення. Правозахисники вбачають у цьому ризик виникнення додаткових адміністративних бар'єрів та наголошують, що відсутність окремого документа про статус не повинна призводити до звуження прав дитини. Зокрема, у БФ «Схід SOS» переконані, що дата народження не повинна бути підставою для звуження прав дитини або створення додаткових адміністративних бар'єрів¹⁶. Закон передбачає врахування факту народження дитини під час надання підтримки її батькам, але конкретний механізм реалізації цієї гарантії має бути визначений урядом.

Зберігаються і цифрові та адміністративні проблеми, які новий Закон має усунути. Правозахисні організації звертають увагу на відсутність у цифрових системах даних про частину ВПО, які перемістилися до 2022 р., технічні проблеми з відображенням статусу дітей після отримання ними ID-картки, вимагання органами на місцях додаткових документів та повторне витребування вже наданої інформації.

¹⁶ Оновлений закон про переселенців: що має змінитися в правилах обліку? Благодійний фонд «Схід SOS». URL: <https://east-sos.org/publications/onovlenyj-zakon-pro-pereselencziv-shho-maye-zminy tysya-v-pravylah-obliku/>

У Рекомендаціях до оновлення постанови № 509 правозахисники закликають інтегрувати старі дані до електронних сервісів, усунути технічні проблеми та не допускати повторного витребування документів¹⁷.

Фінансове забезпечення є наскрізною умовою реалізації передбачених Законом житлових, соціальних та інтеграційних механізмів. Тому ефективність реформи матиме не лише від нормативного врегулювання, а й від бюджетних можливостей держави та територіальних громад, а також залучення міжнародної підтримки.

У правозахисних організаціях також звертають увагу на жорсткі рамки перебування за кордоном. Якщо Кабмін не затвердить вичерпний та гнучкий перелік поважних причин (лікування, навчання, догляд за хворими родичами), може виникнути ризик припинення обліку та пов'язаних із ним форм підтримки щодо осіб, які тимчасово перебувають за кордоном з поважних причин.

Ще одним потенційним викликом є забезпечення збалансованого доступу ВПО та інших мешканців приймаючих громад до обмежених соціальних ресурсів. Особливої уваги це потребує в громадах з недостатньою спроможністю соціальної інфраструктури, де збільшення чисельності населення може посилювати конкуренцію за доступ до закладів освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг.

Прийняття нового Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» створює оновлену нормативно-правову основу державної політики у сфері внутрішнього переміщення. Водночас законодавче врегулювання потребує стратегічного бачення подальшого розвитку цієї політики. Таким документом є Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року, схвалена

Кабінетом Міністрів України 10 червня 2026 р. розпорядженням № 598-р. Цим самим розпорядженням затверджено також операційний план заходів з її реалізації на 2026–2028 роки¹⁸.

Стратегія виходить із необхідності подолання фрагментарності державної підтримки та формування єдиного маршруту супроводу ВПО – від евакуації або самостійного виїзду з небезпечної території до адаптації, інтеграції у приймаючу громаду або добровільного повернення та реінтеграції. Метою Стратегії є запровадження комплексної та системної підтримки людини на всіх етапах внутрішнього переміщення з орієнтацією на відновлення її самостійності та врахування індивідуальних потреб. Документ ґрунтується на принципах цілісності й узгодженості державної політики, верховенства права, недискримінації, безбар'єрності, міжвідомчої взаємодії, партнерства держави і територіальних громад, участі ВПО у прийнятті рішень та використання актуальних даних про їхні потреби.

Особливе значення має орієнтація Стратегії на перехід від короткострокової допомоги до стійких рішень. Передбачається розвиток механізмів житлового забезпечення, сприяння зайнятості, професійного навчання та економічної самостійності ВПО, розширення доступу до соціальних і психосоціальних послуг, а також посилення спроможності приймаючих територіальних громад. ВПО розглядаються не лише як отримувачі допомоги, а як учасники соціально-економічного розвитку громад.

Окреме місце у Стратегії посідає розвиток територіальних громад. Потреби ВПО мають враховуватися під час стратегічного, бюджетного та інвестиційного планування громад, а самі ВПО – розглядатися не як тимчасове навантаження, а як чинник розвитку

¹⁷ Правозахисні організації закликають не допустити порушення прав ВПО під час зміни порядку їхнього обліку. *Центр прав людини ZMINA*. URL: <https://zmina.ua/statements/pravozahysni-organizacziyi-zaklykayut-ne-dopustyty-porushennya-prav-vpo-pid-chas-zminy-poryadku-yihnego-obliku/>

¹⁸ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 червня 2026 р. № 598-р «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2026–2028 роках». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/598-2026-%D1%80#Text>

територій. Це передбачає врахування змін чисельності населення під час планування житлової політики, соціальної інфраструктури, мережі послуг, транспорту та місцевого ринку праці. Одночасно держава має сприяти вирівнюванню фінансового навантаження на приймаючі громади.

Стратегія встановлює і конкретні орієнтири, за якими оцінюватиметься результативність державної політики. Зокрема, до 2030 р. передбачено охопити індивідуальним оцінюванням потреб щонайменше 80 % ВПО, забезпечити стабільну зайнятість або самозайнятість щонайменше для 70 % працездатних ВПО, частка осіб, які залежать виключно від соціальної та гуманітарної допомоги, не має перевищувати 15 %, а також забезпечити житлом для постійного проживання не менш як 85 % ВПО. Водночас частка ВПО, які проживають у місцях тимчасового проживання понад 12 місяців, має скорочуватися щонайменше на 30 % щороку. Не менш як 65 % ВПО, за даними соціологічних опитувань, мають відчувати себе частиною територіальної громади та планувати залишатися в ній протягом найближчих двох–трьох років¹⁹.

Таким чином, Стратегія до 2030 року переводить політику щодо ВПО у площину вимірюваних результатів, пов'язуючи державну підтримку з конкретними показниками житлової забезпеченості, зайнятості, самостійності та соціальної інтеграції. Її операційний план на 2026–2028 рр. визначає конкретні заходи, відповідальних виконавців, строки та ресурси, необхідні для реалізації стратегічних завдань.

Новий Закон і Стратегія до 2030 року є взаємопов'язаними, але не тотожними інструментами державної політики. Закон формує нормативно-правову основу, визначаючи права, гарантії та механізми їх реалізації, тобто відповідає на питання, які права має ВПО і як

вони реалізуються. Стратегія, своєю чергою, визначає довгострокові пріоритети, цілі, напрями та очікувані результати державної політики – якою вона має бути до 2030 р. і яких результатів має бути досягнуто. Таким чином, законодавчі норми та стратегічне планування доповнюють одне одного, забезпечуючи перехід від окремих заходів підтримки до системної державної політики.

Важливим доповненням до законодавчої та стратегічної складових стало посилення координації між суб'єктами державної політики, зокрема, утворення Кабінетом Міністрів України Координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб, сприяння збереженню зв'язків із громадянами України за кордоном та їх добровільному поверненню в Україну (постанова № 899 від 8 липня 2026 р.)²⁰. Створення такого координаційного механізму спрямоване на узгодження діяльності органів влади, удосконалення нормативно-правової бази, обмін інформацією та взаємодію державних органів з міжнародними партнерами, благодійними організаціями та іншими суб'єктами, залученими до реалізації політики щодо ВПО.

За словами міністра соціальної політики, сім'ї та єдності України Д. Улютіна, створення Координаційної ради має подолати фрагментарність у роботі з переміщеними людьми та зумовить узгодженість розгляду питань українців, які вимушено залишили свої домівки під час агресії Російської Федерації, починаючи з 2014 р.²¹

Отже, оновлення законодавчих засад підтримки ВПО є об'єктивною потребою,

²⁰ Постанова Кабінет Міністрів України від 8 липня 2026 р. № 899 Про утворення Координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб, сприяння збереженню зв'язків з громадянами України за кордоном та їх добровільному поверненню в Україну. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-2026-%D0%BF#Text>

²¹ В Україні створять Координаційну раду з питань ВПО та повернення громадян з-за кордону. *Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/v-ukrayini-stvoryat-radu-vpo>

¹⁹ Що потрібно знати про Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення до 2030 року? *ЗаРади ВПО*. URL: <https://radyvpo.org.ua/articles/shho-potribno-znaty-pro-strategiyu-derzhavnoyi-polityky-shhodo-vnutrishnogo-peremishhennya-do-2030-roku/>

зумовленою зміною масштабів, тривалості та характеру внутрішнього переміщення в Україні. Закон України № 4924-IX формує сучаснішу правову основу державної політики, посилюючи гарантії рівності, цифровізує послуги, запроваджуючи оцінювання індивідуальних потреб, розширюючи житлові інструменти та механізми участі ВПО у житті громад.

Водночас ефективність реформи матиме залежність від своєчасного підзаконного регулювання, достатнього фінансування, прозорості оцінювання потреб, готовності

органів влади до цифрової трансформації та дотримання принципу добровільності повернення. У системному вимірі Закон, Стратегія до 2030 року та механізми міжвідомчої координації формують взаємопов'язану основу державної політики щодо внутрішнього переміщення: Закон закріплює права, гарантії та механізми їх реалізації; Стратегія визначає довгострокові цілі та очікувані результати; координаційні механізми мають забезпечити узгодженість дій державних органів та інших учасників цієї політики.

В. Іванченко, пров. бібл-р, НЮБ НБУВ

Статус суб'єкта ветеранського підприємництва: як працює новий Закон

Повномасштабна війна поставила перед Україною питання не лише соціального захисту військовослужбовців, а й їхнього повернення до активного цивільного життя. Частина ветеранів повертається до роботи за наймом, частина змінює професію, а частина відкриває власну справу. Підприємництво може дати ветерану роботу, джерело доходу і можливість створювати робочі місця для інших.

За результатами онлайн-опитування Українського ветеранського фонду, оприлюдненого у 2023 р., 63,6 % опитаних ветеранів хотіли б мати власну справу, а 6,2 % уже займалися бізнесом. Організатор зазначав, що опитування проводилося у формі анонімного онлайн-анкетування, а вимог до вибірки не встановлювали²². Тому ці дані радше ілюструють загальну тенденцію, ніж дають точну картину, але підтверджують актуальність теми, що зрештою знайшло своє відображення й на законодавчому рівні.

Саме на тлі такого запиту на власну справу серед ветеранів 26 лютого 2026 р. набрав чинності Закон України 26 лютого 2026 р. набрав

чинності Закон України «Про ветеранське підприємництво» № 4563-IX, ухвалений 31 липня 2025 р. Закон визначив правові та економічні засади державної політики у цій сфері, запровадив спеціальний статус суб'єкта ветеранського підприємництва та окреслив основні напрями підтримки. Ветеранський бізнес отримав окрему законодавчу основу, а програми підтримки – чітко визначене коло суб'єктів, на яких вони можуть бути спрямовані²³.

Ухвалення окремого Закону стало наступним етапом розвитку підтримки ветеранського бізнесу, яка до цього здійснювалася через різні державні, регіональні та громадські програми. Вона охоплювала регіональні та місцеві ініціативи, співпрацю влади з бізнес-асоціаціями, а також грантові програми для ветеранів у межах програми «єРобота»²⁴, конкурсні програми «ВАРТО» Українського ветеранського фонду, зокрема програми для

²³ Закон України «Про ветеранське підприємництво» № 4563-IX редакція від 31.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4563-20#Text>

²⁴ Уряд запускає грантові програми для ветеранів у межах «єРобота», – Денис Шмигаль. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-zapuskaie-hrantovi-prohramy-dlia-veteraniv-u-mezhakh-ierobota-denysh-shmyhal>

²² 63,6 % ветеранів хочуть мати власний бізнес, – результати опитування УВФ. *Український ветеранський фонд*. 27.02.2023. URL: <https://veteranfund.com.ua/2023/02/27/veterans-63-6/>

громадських організацій²⁵. Через ці програми ветерани вже отримували фінансування на започаткування та розвиток власної справи, але відповідні механізми діяли окремо і не були пов'язані єдиним спеціальним статусом. Новий Закон систематизував ці механізми та закріпив для них окрему законодавчу основу.

Ключова новація Закону – статус суб'єкта ветеранського підприємництва. Перелік тих, хто може його отримати, визначає ст. 2: ветерани, зареєстровані як фізичні особи – підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а також юридичні особи, що відповідають установленим Законом вимогам. Статус також можуть отримати визначені законом іноземці та особи без громадянства, які брали участь у захисті України і законно перебувають в Україні протягом останніх п'яти років. Для юридичних осіб ст. 2 встановлює окремі вимоги до власності й контролю: ветерани мають бути кінцевими бенефіціарними власниками, а встановлені критерії фактично означають, що юридична особа з таким статусом має повністю належати ветеранам. Порядок і умови набуття статусу визначає ст. 5: він є добровільним, фіксується в Єдиному державному реєстрі ветеранів війни та надається строком на п'ять років²⁶.

Механізм оформлення статусу деталізує постанова Кабінету Міністрів України № 199 від 11 лютого 2026 р. Постанова визначає порядок набуття, припинення, поновлення або втрати статусу, а також порядок перевірки даних через Єдиний державний реєстр ветеранів війни²⁷.

²⁵ Конкурсні програми з фінансування проєктів ветеранського бізнесу. *Український ветеранський фонд*. URL: <https://veteranfund.com.ua/contests/>; Варто+ГО 2023. Український ветеранський фонд. URL: <https://veteranfund.com.ua/contests/varto-go2023/>

²⁶ Закон України «Про ветеранське підприємництво» № 4563-IX редакція від 31.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4563-20#Text>

²⁷ Постанова Кабінету Міністрів України № 199 від 11.02.2026 «Про затвердження Порядку набуття, позбавлення, припинення та поновлення статусу суб'єкта ветеранського підприємництва». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2026-%D0%BF#Text>

Крім процедури набуття статусу, Закон визначає й те, яку підтримку цей статус відкриває. Механізм підтримки ветеранського підприємництва, закладений у Законі № 4563-IX, охоплює два ключові напрями – фінансовий та нефінансовий. Фінансова підтримка включає гранти, кредити, компенсацію відсоткових ставок, лізингових і факторингових платежів, кредитні гарантії та інші дозволені Законом інструменти. Конкретні умови отримання такої допомоги визначаються правилами кожної програми. До нефінансового блоку підтримки належать консультації, навчання, допомога у сфері інновацій, науки, промислового виробництва та експорту²⁸.

Окремо Закон передбачає інструменти, які не є прямою фінансовою допомогою: зарезервовані контракти та можливість оренди визначеного державного або комунального майна без аукціону. Через зарезервовані контракти ветеранські підприємства можуть залучатися до виконання державних або регіональних замовлень²⁹.

Наскільки ці механізми вже працюють на практиці, показує статистика. Так, у травні 2026 р. в «Дії» з'явилася окрема онлайн-послуга отримання статусу суб'єкта ветеранського підприємництва. Під час подання заяви дані підтягуються з державних реєстрів; після їх перевірки статус надається автоматично³⁰.

Міністерство у справах ветеранів України підбило підсумки роботи за рік та оприлюднило звіт із ключовими досягненнями, де серед іншого зазначається, що статус суб'єкта ветеранського підприємництва отримали 1262 бізнеси. Окремо повідомлялося про 1971 бізнес, який отримав грантову підтримку через Український ветеранський фонд і програму «Власна справа» – це давніші програми, що не завжди прив'язані

²⁸ Закон України «Про ветеранське підприємництво» № 4563-IX редакція від 31.07.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4563-20#Text>

²⁹ Там само

³⁰ Статус ветеранського бізнесу: подавайте заяву в Дії. Дія. 12.05.2026. URL: <https://diia.gov.ua/news/status-veteranskoho-biznesu-podavaite-zaiavu-v-dii>

до нового статусу СПВ; завдяки їм створено 2453 робочих місця³¹.

Показовим є й те, що новий статус уже став обов'язковою умовою участі в окремих грантових конкурсах. Так, у 2026 р. Український ветеранський фонд спільно з компанією Kernel провів для суб'єктів ветеранського підприємництва конкурс «ВАРТО: бізнес з характером»: на 443 подані заявки відібрано 201 бізнес-проект, а розмір фінансування становив від 500 тис. до 1,5 млн грн – загалом понад 286 млн грн підтримки³².

Порядок реалізації Закону конкретизує Державна цільова програма з підтримки ветеранського підприємництва на 2026–2028 роки, затверджена урядом 4 червня 2026 р. Вона визначає рамкові положення Закону через окремі напрями роботи: фінансову й консультативну підтримку, навчання, кредитні та гарантійні інструменти, сприяння експорту і подальше опрацювання зарезервованих контрактів.

Як зазначається в тексті документа, фінансування цієї Програми здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законом, а також за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги. Орієнтовний обсяг видатків на виконання Програми становить 928,86 млн грн і щороку уточнюється з урахуванням можливостей державного та місцевих бюджетів³³.

³¹ Ключові результати Мінветеранів за рік роботи Уряду: важливі рішення, нові сервіси та програми. *Міністерство у справах ветеранів України*. 15.07.2026. URL: <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/kluchovi-rezultati-minveteraniv-za-rik-roboti-uryadu-vazhlivi-rishennya-novi-servisi-ta-programi>

³² Стартував новий грантовий конкурс для ветеранського бізнесу. Український ветеранський фонд. 14.05.2026. URL: <https://veteranfund.com.ua/newsukr/startuvav-novyy-hrantovyy-konkurs-dlia-veteranskoho-biznesu/>; Український ветеранський фонд Мінветеранів оголосив переможців грантової програми «ВАРТО: бізнес з характером». *Український ветеранський фонд*. 31.07.2026. URL: <https://veteranfund.com.ua/newsukr/ukrainskyy-veteranskyy-fond-minveteraniv-oholosyv-peremozhtsiv-hrantovoi-prohramy-varto-biznes-z-kharakterom/>

Попри перші результати, Закон отримав неоднозначні оцінки серед експертів, ветеранів та профільних громадських організацій. Зокрема, ще на етапі ухвалення Закону, у серпні 2025 р., засновник ГО «Вільні та Вірні» В. Герсак у авторській колонці зазначав, що між першим і другим читаннями законопроект суттєво покращився: він набирає чинності після публікації, а не після завершення війни, отримав чіткий перелік видів фінансової підтримки та відкрив для ветеранського бізнесу території індустріальних парків і технопарків. Водночас він критикував концентрацію повноважень у Міністерстві у справах ветеранів, яке одночасно формує і реалізує політику, реєструє суб'єктів, веде реєстр і портал, фінансує програми та контролює їх ефективність. На його думку, ці функції доцільно розподілити між різними органами – за прикладом США, де ключову роль відіграє Адміністрація малого бізнесу (SBA) з профільними офісами розвитку ветеранського бізнесу. Крім того, В. Герсак вважає проблемними п'ятирічний строк дії статусу без прописаного механізму продовження та заборону поєднувати кілька видів фінансової підтримки³⁴.

Радниця практики податкового права Адвокатського об'єднання AZONES Ю. Терновська зазначає, що «Закон “Про ветеранське підприємництво” та підзаконні нормативні акти – це системна робота держави по створенню окремої економічної політики для ветеранів війни. Для ветерана це: можливість легально отримати спеціальний статус, доступ

³³ Розпорядження Кабінету Міністрів України № 549-р від 04.06.2026 «Про затвердження Державної цільової програми з підтримки ветеранського підприємництва на 2026–2028 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-2026-%D1%80#Text>

³⁴ Герсак В. До Закону «Про ветеранське підприємництво» є питання... *ГО «Вільні та Вірні»*. 06.08.2025. URL: <https://viv.org.ua/statti/%D0%B4%D0%BE-%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%94%D0%BC/>

до грантів, фінансових програм, навчання та консультацій і можливість позиціонувати бізнес як ветеранський. Для держави це: зменшення безробіття серед ветеранів, економічна інтеграція захисників і захисниць, формування нової соціально відповідальної бізнес-культури»³⁵.

У той же час експертка наголошує, що Закон ще потребує доопрацювання. Серед іншого, вона звертає увагу на факт, що статус суб'єкта ветеранського підприємництва надається лише на п'ять років. «У законі не визначено чи можна буде після завершення строку подати заяву повторно, як і не вказано про механізм автоматичного продовження статусу. Це створює питання для довгострокового планування бізнесу». На ту саму проблему з обмеженням видів фінансової підтримки, яку вже згадав В. Герсак, звертає увагу і Ю. Терновська: якщо ветеранський бізнес підпадає під кілька державних або місцевих програм фінансової підтримки, він все одно має обрати лише одну з них. За її словами, для бізнесу це обмеження, особливо якщо потрібно, наприклад, і грант, і компенсація кредиту³⁶.

У свою чергу, голова адвокатського об'єднання «Бауман Кондратюк» Ю. Бауман звертає увагу на юридичну сторону питання та розмежовує сам статус і право на отримання

конкретної допомоги. За його словами, це різні юридичні механізми. Підприємець може мати статус, але не пройти відбір на грант, адже кожна програма встановлює власні умови. Тому статус не означає автоматичної фінансової переваги. Ю. Бауман також зауважує, що Закон не запровадив загальних податкових канікул і не звільнив ветеранський бізнес від ПДВ. Щодо зарезервованих контрактів він підкреслює, що їх практичне застосування залежить від окремого регулювання у сфері публічних закупівель. Окреме питання – якість реєстрових даних: автоматизоване набуття статусу працюватиме коректно лише за умови узгодженості даних у державних системах³⁷.

Попри названі експертами застереження, на сьогодні можна говорити про те, що прийняття Закону України № 4563-IX створило чіткіші правила для ветеранського бізнесу, проте, це лише початок розбудови сталого та ефективного економічного механізму для ветеранів. Для реалізації потенціалу прийнятого Закону важливо підтримувати діалог між державою, ветеранською спільнотою та експертами. Послідовне вдосконалення процедур і гнучкість у фінансовій підтримці сприятимуть розвитку ветеранського підприємництва та можуть стати дієвим інструментом для якісної реінтеграції захисників у цивільне життя.

³⁵ Терновська Ю. Ветеранський бізнес: як отримати статус та що він дає. *Економічна правда*. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/veteranskiy-biznes-novi-zakoni-ta-pidtrimka-veteraniv-u-2026-roci-819636/>

³⁶ Там само

³⁷ Бауман Ю. Ветеранський бізнес: між щедрістю держави та складністю доступу. *LB.ua*. 14.07.2026. URL: https://lb.ua/blog/yurii_bauman/751762_veteranskiy_biznes_mizh.html

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА*

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Юрій Мирошниченко, суддя Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області, доктор юридичних наук

Науковий ступінь судді: що має стимулювати держава?

Де межа між формальною наявністю наукового ступеня та реальною роллю суддів-науковців.

У публічному просторі та фахових виданнях України періодично з'являються пропозиції щодо реформування системи доплат за наукові ступені. Зокрема, пропонується скасувати такі доплати для категорій осіб, основна професійна діяльність яких безпосередньо не пов'язана з наукою чи викладанням. Серед них називають суддів, державних службовців, працівників правоохоронних органів.

Така дискусія ставить цілком закономірне питання: якщо проблема полягає в тому, що не кожен володар наукового ступеня продовжує наукову діяльність, чи обов'язково відповіддю має бути повна відмова від стимулювання наукової кваліфікації? Можливо, варто спочатку визначити, чого саме держава прагне досягти, встановлюючи таку доплату.

Як практикуючий науковець я, безумовно, можу бути запідозрений у певній зацікавленості щодо цієї дискусії. Але залишимо осторонь особисті мотиви. Спробуймо подивитися на проблему ширше: для чого державі взагалі потрібна така форма стимулювання?

Почнемо з того, що проблема справді існує.

Не можна заперечувати, що для частини практикуючих юристів захист дисертації стає фактично завершенням наукової роботи. Після здобуття наукового ступеня людина може зосередитися виключно на професійній діяльності, а наукові дослідження можуть відійти на другий план. Це справді ставить питання про те, наскільки виправданою є довічна виплата надбавки до заробітної плати на підставі самого лише факту здобуття наукового ступеня.

Не можна також заперечувати проблему академічної недоброчесності. Якщо науковий ступінь здобуто шляхом плагиату, фабрикації, фальсифікації або іншого порушення встановлених вимог, такий ступінь не повинен зберігатися лише тому, що його носієм є суддя, прокурор, державний службовець чи будь-який інший практикуючий фахівець.

Але з цього зовсім не випливає інший висновок: що науковий ступінь юриста-практика взагалі не має професійної цінності.

Ці проблеми потрібно розмежовувати.

Не кожен науковець працює в університеті

Науковий ступінь є результатом державної наукової атестації. Він засвідчує певний рівень наукової кваліфікації особи. Сам по собі він не є посадою і не перетворює свого носія на наукового працівника.

Так само наукова діяльність не обов'язково припиняється через те, що людина працює не в університеті чи науковій установі.

Суддя може бути науковцем. Адвокат може бути науковцем. Прокурор може бути науковцем. Лікар може бути науковцем. Державний службовець може бути науковцем.

Визначальним тут є не місце основної роботи, а реальна діяльність.

Причому наукова діяльність практикуючого фахівця не обов'язково обмежується написанням статей чи монографій. Практикуючі науковці можуть поєднувати основну професійну діяльність із викладанням у закладах вищої освіти, участю в освітніх і науково-практичних заходах, підготовкою та проведенням занять для суддів і працівників апарату суду, зокрема в межах діяльності Національної школи суддів України.

У такому поєднанні є особлива цінність. Наукові знання не залишаються лише результатом індивідуального дослідження, а передаються іншим фахівцям і безпосередньо входять у професійну практику.

* Збережено стиль і граматику оригіналу

Фактично формується взаємозв'язок: наука впливає на освіту, освіта – на практику, а практика, своєю чергою, породжує нові проблеми для наукового осмислення.

Саме тому практикуючий науковець може бути важливою ланкою між теорією та практикою. Його професійна цінність полягає не лише в тому, що він колись захистив дисертацію, а й у здатності продукувати, передавати та застосовувати наукові знання.

І тут виникає очевидне запитання: чи справді людина, яка після захисту дисертації продовжує систематично досліджувати наукові проблеми, публікувати результати досліджень, готувати монографії, брати участь у наукових дискусіях, рецензувати наукові праці, викладати, розвивати правову доктрину, повинна розглядатися державою так само, як особа, яка після отримання диплома про науковий ступінь більше нічого для науки не зробила?

На мою думку, очевидної відповіді «так» на це питання немає.

Наука не закінчується в день захисту

Для частини практиків захист дисертації може стати завершенням систематичної наукової роботи. Але є й інша категорія – практикуючі науковці, для яких захист дисертації був не завершенням, а лише одним із етапів наукового шляху.

Їхній науковий доробок може складатися зі статей, монографій, науково-практичних досліджень та інших результатів наукової діяльності. При цьому науковий результат не можна вимірювати кількістю публікацій так само, як температуру вимірюють термометром. Але він має бути наявним та очевидним. Одна концептуальна праця може мати більше значення для науки, ніж десятки формальних публікацій.

Тому механічне встановлення певної кількості статей на рік навряд чи вирішить проблему. Водночас важко уявити людину, яка протягом багатьох років продовжує називати себе практикуючим науковцем, але при цьому взагалі не демонструє жодного нового наукового результату.

Наукова діяльність має властивість залишати слід.

Звісно, будь-яка правова норма повинна мати мету, зрозумілу суспільству. Тому й щодо доплати за науковий ступінь варто насамперед поставити просте запитання: для чого держава її встановила?

Якщо відповідь полягає лише у винагороді за факт здобуття наукового ступеня, тоді справді виникає питання, чому така винагорода має виплачуватися протягом усього періоду професійної діяльності незалежно від того, чи продовжує особа займатися науковою роботою.

Але якщо метою є стимулювання науки, логіка може бути іншою. Йдеться тоді не про довічну винагороду за здобутий колись ступінь, а про створення стимулу для подальшого наукового пошуку.

Саме від розуміння цієї мети, на мою думку, і варто відштовхуватися, визначаючи майбутню модель доплати.

Науковий ступінь підтверджує кваліфікацію, здобуту в минулому. Якщо ж держава прагне стимулювати подальшу наукову роботу, логічно поставити питання про те, чи достатньо для цього самого факту наявності ступеня.

Можливий інший підхід: науковий ступінь є необхідною передумовою для відповідної доплати, але не обов'язково достатньою. Право на неї могло б бути пов'язане з періодичним підтвердженням реального наукового результату.

Йдеться не про атестацію судді та не про оцінювання його професійної придатності. Суддя, який не бажає підтверджувати свою наукову діяльність, не втрачає ані посади, ані наукового ступеня, ані основного грошового забезпечення. Він лише не користується відповідною формою стимулювання наукової роботи.

Тобто участь у такому механізмі фактично є свідомим вибором самого судді – продовжувати наукову діяльність і підтверджувати її результати або обмежитися здобутим раніше науковим ступенем.

Ідея періодичного оцінювання наукової діяльності не є принципово невідомою українській правовій системі. Зокрема, постановою Кабінету Міністрів України від 13 серпня 1999 року № 1475 затверджено

Положення про атестацію наукових працівників. Звісно, відповідний механізм не може бути механічно перенесений на суддів, які не перебувають у трудових відносинах із науковою установою.

Реалізація запропонованого підходу, безумовно, потребувала б окремого законодавчого врегулювання. Необхідно було б визначити періодичність підтвердження, коло наукових результатів, які можуть враховуватися, суб'єкта та критерії їх оцінювання, а також можливість оскарження рішення.

При цьому процедура мала б бути достатньо простою, щоб не створювати для судді нового бюрократичного навантаження, але водночас достатньо змістовною, щоб формальне підтвердження не підміняло реальну наукову діяльність.

Йдеться не про готову адміністративну модель, яку можна було б просто запровадити, а про напрям для подальшого законопроектного опрацювання. Якщо держава стимулює наукову діяльність доплатою, логічно поставити питання про зв'язок цієї доплати не лише з фактом колись здобутого ступеня, а й із продовженням наукового пошуку.

Чи потрібна суду наука?

Є ще один аспект, який не можна залишати поза увагою.

Суддя щодня має справу з правовими нормами, їх тлумаченням, колізіями, прогалинами, розвитком судової практики. Усе це є не лише сферою правозастосування, а й предметом постійного наукового осмислення.

Правова наука не може існувати окремо від правозастосування.

Так само правозастосування не може повністю ізолюватися від науки.

Саме тому особливо цінним є поєднання професійної практики, наукової роботи та освітньої діяльності. Практикуючий науковець може бачити, де теоретична конструкція не відповідає практичній проблемі, переносити результати практичного досвіду у сферу наукового дослідження та передавати результати такого осмислення іншим фахівцям через освіту.

Тому сама по собі обставина, що суддя не працює професором чи науковим

співробітником, ще не доводить відсутності професійного зв'язку між його науковою кваліфікацією та здійсненням правосуддя.

Інакше доведеться визнати, що наукові знання мають значення для судді лише до моменту призначення на посаду, а після цього стають професійно непотрібними.

Навряд чи це та модель правосуддя, до якої варто прагнути.

Чинне законодавство включає доплату за науковий ступінь до складу суддівської винагороди. Отже, законодавець уже визнав певне професійне значення наукового ступеня для судді.

Питання полягає не стільки в тому, чи потрібна наука судді, скільки в тому, як держава повинна стимулювати її реальне продовження.

Більше вимог до наукової діяльності, а не менше

Безумовно, кожна бюджетна гривня має витратитися раціонально. Тому дискусія про доплату за науковий ступінь не повинна зводитися ані до безумовного збереження чинної моделі, ані до механічного її скасування.

Для висновку про ефективність або неефективність відповідного видатку недостатньо назвати його загальну суму. Потрібно встановити, яку мету переслідує цей механізм і чи здатний він цю мету реалізовувати.

Якщо метою є лише винагорода за факт здобуття наукового ступеня, тоді логічно обговорювати доцільність такої безстрокової виплати.

Якщо ж метою є стимулювання науки, тоді доцільніше поставити питання про те, як пов'язати стимул із реальною науковою діяльністю.

Так само проблеми академічної недоброчесності не повинні ставати аргументом проти науки. Якщо через роки з'ясується, що науковий ступінь було здобуто недоброчесно, проблема полягає не в тому, що його носій є практикуючим юристом. Проблема полягає в тому, що він не повинен був мати такого ступеня.

Українське законодавство передбачає спеціальні механізми реагування на такі випадки. Зокрема, постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 затверджено Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради про його присудження, а постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197 врегульовано питання присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук.

Отже, реакція на академічну недобросовісність має бути адресною. Якщо встановлено, що науковий ступінь здобуто з порушенням установлених вимог, мають застосовуватися передбачені законом механізми його скасування або позбавлення. Проблема недобросовісно здобутих ступенів слід вирішувати саме такими засобами, а не поширювати сумнів щодо доброчесності та наукової діяльності на всіх практикуючих науковців.

Зрештою, можливо, варто просто чіткіше розрізняти науковий ступінь і наукову діяльність, диплом і науковий результат, формальний статус і реальний науковий доробок.

Тоді питання звучатиме не так: «Навіщо судді науковий ступінь?»

А інакше: «Що держава може зробити, щоб науковий ступінь судді залишався не лише свідченням здобутої кваліфікації, а й стимулом до подальшого наукового пошуку?»

На це питання і варто шукати відповідь (<https://sud.ua/uk/news/blog/372454-naukovyj-stupin-s>). – 2026. – 17.09).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Микола Мельник, доктор юридичних наук, професор, адвокат

Чи вправі прокурор оскаржити постанову у справі про адміністративне правопорушення?

Закон не надає прокурору загального права оскаржувати постанови у справах про адміністративне правопорушення, однак на практиці такі скарги подаються навіть на рішення, які не підлягають оскарженню.

Законодавство не надає прокурору загального права оскаржувати постанови у

справах про адміністративні правопорушення. Однак на практиці прокурори подають такі скарги навіть на рішення, що не підлягають оскарженню, порушуючи встановлений порядок і створюючи ризики для прав осіб.

Законодавча трансформація

Щоб краще зрозуміти наявність/відсутність у прокурора такого права варто проаналізувати еволюцію його законодавчого регулювання.

Раніше постанову у справі про адміністративне правопорушення могли оскаржити дві категорії осіб – особа, щодо якої її винесено, та потерпілий (ст. 287 КУпАП). Водночас прокурор мав право опротестовувати постанову у такій справі, у т. ч. постанову судді (статті 290, 294 КУпАП).

У 2012 році законодавець вніс зміни до статей 287 та 294 КУпАП, додавши до суб'єктів оскарження (особи, щодо якої винесено постанову, та потерпілого) прокурора. При цьому замість опротестування зазначеної постанови прокурор наділявся правом внесення подання на неї – інститут прокурорського протесту зник із КУпАП.

Така ситуація протрималась до прийняття у 2014 році нового Закону «Про прокуратуру», яким було скасовано інститут так званого загального нагляду прокуратури та внесено зміни до багатьох інших законів. Так, змінами до ст. 287 КУпАП повноцінне право прокурора на оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення було звужено до права робити це «у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 цього Кодексу».

А що стосується постанови судді у справі про адміністративне правопорушення (ст. 294 КУпАП), то прокурора взагалі було виключено із кола суб'єктів, яким надавалось право оскаржити таку постанову в апеляційному порядку.

До таких суб'єктів прокурор повернувся у 2017 році, але уже з істотно обмеженим правом на таке оскарження. Тоді у ч. 2 ст. 294 КУпАП було передбачено, що постанову судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена «прокурором у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 та частиною першою статті 287 цього Кодексу».

Така норма, як і ч. 1 ст. 287 КУпАП, є відсилочною – для розуміння змісту та обсягу права прокурора на оскарження в апеляційному порядку постанови судді у справі про адміністративне правопорушення вона відсилає до ч. 5 ст. 7 КУпАП. Варто зазначити, що частиною п'ятою ст. 7 КУпАП також було доповнено у 2014 році.

Чинна регламентація

Наразі право прокурора на апеляційне оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення безпосередньо визначається положеннями статей 7, 250, 287 та 294 КУпАП.

Стаття 250 КУпАП містить загальну норму, яка передбачає, що прокурор, заступник прокурора, здійснюючи нагляд за додержанням і правильним застосуванням законів при провадженні в справах про адміністративне правопорушення має право «оскаржувати постанову і рішення по скаргі в справі про адміністративне правопорушення».

Це право прокурора конкретизовано спеціальними нормами глави 24 КУпАП, яка регламентує оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення.

Як зазначалося, така конкретизація передбачена статтями 287 та 294 КУпАП і полягає у тому, що: 1) право прокурора на оскарження зводиться до певних випадків; 2) ці випадки передбачені ч. 5 ст. 7 КУпАП.

Отже, у цьому питанні «усі дороги ведуть» до ч. 5 ст. 7 КУпАП, положеннями якої й визначається обсяг права прокурора на оскарження в апеляційному порядку постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Обсяг права

Варто підкреслити, що ст. 7 КУпАП регламентує питання «забезпечення законності при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення».

У ній йдеться про заходи впливу в зв'язку з адміністративним правопорушенням, підстави та порядок їх застосування, додержання вимог закону при застосуванні таких заходів.

Частиною п'ятою ст. 7 КУпАП встановлено, що «прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за

адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян».

Згідно з цією нормою:

– прокурор може здійснити нагляд за додержанням законів «при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення»;

– це він може зробити «шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян».

Це означає, що реалізувати повноваження щодо нагляду за додержанням законів у такий спосіб, як оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення, прокурор може лише:

1) тоді, коли за вчинення адміністративного правопорушення можуть бути застосовані «заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян»;

2) при застосуванні вказаних заходів.

Такий обсяг права прокурора на оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення не змінює факт його обов'язкової участі у розгляді справи судом справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 172-4 – 172-9, 172-9-2 КУпАП (ч. 2 ст. 250 КУпАП). З тієї, зокрема, простої причини, що санкції цих статей не передбачають адміністративного стягнення, пов'язаного з обмеженням особистої свободи громадян. Слід зазначити, що на розгляд Верховної Ради України минулого скликання було внесено законопроект про наділення прокурора правом оскаржувати в апеляційному порядку постанову судді у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, але як закон він ухвалений не був.

У свій час Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ роз'яснив, що «за змістом ч. 1 ст. 287 КУпАП постанова у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена прокурором у випадках, передбачених ч. 5 ст. 7 цього Кодексу, якою визначено, що

прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Тобто прокурор може реалізувати своє право на апеляційне оскарження у справах про адміністративні правопорушення у визначених законом випадках виключно на стадії виконання судового рішення.

В інших випадках, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 294 КУпАП, апеляційна скарга підлягає поверненню прокурору як така, що подана особою, яка не наділена правом апеляційного оскарження» (п. 8 листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 22 травня 2017 року № 223/943/0/4-17 щодо притягнення до адміністративної відповідальності за окремі правопорушення, пов'язані з корупцією).

Примітним у цьому зв'язку є також той факт, що профільне законодавство, яке регламентує діяльність прокуратури, також не передбачає права прокурора на подання апеляційної скарги на постанови суду у справах про адміністративні правопорушення.

Так, визначаючи повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій, Закон «Про прокуратуру» (розділ IV) наділяє прокурора правом подання апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення у кримінальній, цивільній, адміністративній, господарській справі (статті 22, 24). При цьому наголошується, що повноваження прокурорів щодо оскарження судових рішень у таких справах здійснюються виключно на підставах та в межах, передбачених процесуальним законодавством.

Водночас Закон «Про прокуратуру» не містить положень, які б наділяли прокурора правом оскарження судових рішень у справах про адміністративні правопорушення.

Існуюча практика

Незважаючи на істотне обмеження повноважень щодо оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення,

прокурори продовжують подавати апеляційні скарги на постанови у різних справах про адміністративні правопорушення.

Передусім така практика зберігається у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією. Прокурори обґрунтовують свої апеляційні скарги положеннями ст. 250 КУпАП, посиляючись на те, що вона передбачає, по-перше, право прокурора оскаржувати постанову і рішення по скарзі в справі про адміністративне правопорушення, по-друге, на обов'язкову участь прокурора у розгляді судом справ про правопорушення, пов'язані з корупцією.

Судді апеляційних судів по-різному реагують на такі скарги прокурорів. Деякі із суддів визнають таке обґрунтування належним та відкривають апеляційні провадження за скаргами прокурорів. Натомість превалюючою все ж є позиція повернення прокурорам апеляційних скарг як таких, що подані особами, які законом не наділені правом апеляційного оскарження. При цьому в одному і тому ж апеляційному суді можуть практикуватися обидва підходи.

Практику повернення судами апеляційних скарг прокурорів можна продемонструвати на прикладі оскарження ними постанов суддів у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 172-7 КУпАП (порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів):

– Апеляційний суд Івано-Франківської області – апеляційну скаргу повернуто прокурору, оскільки за законом «прокурор не входить в коло осіб, які мають право на подання апеляційної скарги у цій категорії справ». Суд виходив з того, що ст. 250 КУпАП є загальною нормою, а стаття 294 КУпАП – спеціальною нормою, що визначає вичерпне коло суб'єктів апеляційного оскарження (постанова від 12 вересня 2017 року у справі № 347/1414/17);

– Апеляційний суд Вінницької області – апеляційну скаргу повернуто прокурору «у зв'язку з відсутністю у прокурора права на апеляційне оскарження даного судового рішення» (постанова від 18 жовтня 2018 року у справі № 127/20334/18);

– Київський апеляційний суд – суд постановив, що «апеляційна скарга підлягає поверненню особі, яка її подала, оскільки прокурор не є суб'єктом, який, відповідно до вимог закону, наділений правом на оскарження постанови судді у справі про адміністративні правопорушення, в тому числі, пов'язані з корупцією, якщо це не стосується застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян» (постанова від 24 квітня 2023 року у справі № 367/1676/23);

– Дніпровський апеляційний суд – апеляційну скаргу повернуто прокурору з підстав подання апеляційної скарги «на постанову судді, яка не підлягає оскарженню у апеляційному порядку, оскільки не входить до переліку, що визначений ч. 1 ст. 284 КУпАП» (постанова від 12 серпня 2024 року у справі № 229/4575/24);

– Київський апеляційний суд – апеляційну скаргу повернуто прокурору «оскільки правом на оскарження постанови судді в справі про адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, прокурор не наділений, і дана справа ніяким чином не пов'язана із застосуванням заходів примусового характеру, що пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян» (постанова від 27 лютого 2026 року у справі № 33/824/1730/2026);

– Київський апеляційний суд – апеляційну скаргу повернуто прокурору «оскільки прокурор не є суб'єктом апеляційного оскарження в даній категорії справ про адміністративні правопорушення» (постанова від 1 липня 2026 року у справі № 373/2028/26).

Відсутність у прокурора права на оскарження постанов суду першої інстанції в справах про адміністративне правопорушення (крім випадків, передбачених ч. 5 ст. 7 КУпАП) констатовано великою кількістю інших рішень судів апеляційної інстанції як у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, так і у справах про інші адміністративні правопорушення.

Така правова позиція відображена також у рішеннях Верховного Суду, до якого у супереч закону деякі прокурори звертаються з касаційними скаргами на постанови суду

апеляційної інстанції, якими їм повернуто апеляційні скарги на постанови суду першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення (див., наприклад, ухвалу Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 21 жовтня 2024 року у справі № 229/4575/24).

Позиція ВРП

Домагаючись свого, зокрема у справах про правопорушення, пов'язані з корупцією, прокурори звертаються не лише з апеляційними та касаційними скаргами до судів вищих інстанцій. Вони також подають дисциплінарні скарги на суддів апеляційних судів, які повернули їм апеляційні скарги на постанови суддів судів першої інстанції у справах про адміністративні правопорушення.

Так, прокуратура Рівненської області звернулася до Вищої ради правосуддя з дисциплінарною скаргою на дії судді апеляційного суду Рівненської області Сачука В.І. під час розгляду справи № 561/150/17 про вчинення правопорушень, передбачених частинами першою, другою статті 172-7 КУпАП.

У скарзі було зазначено, що постановою судді Сачука В.І. від 4 квітня 2017 року апеляційну скаргу прокурора на постанову Зарічненського районного суду Рівненської області від 14 березня 2017 року повернуто з посиланням на приписи статті 294 КУпАП, згідно з положеннями якої прокурор не входить до переліку осіб, які вправі оскаржити постанову суду першої інстанції. Вказані дії, на думку прокуратури, свідчать про незаконну відмову у доступі до правосуддя, оскільки викладена суддею мотивація причин повернення апеляційної скарги вказує на те, що жоден спеціальний уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції не має права на оскарження постанови суду першої інстанції у такій категорії справ. Крім того, дії судді призводять до порушення принципу рівності усіх учасників судового процесу. У зв'язку з викладеним у скарзі було висловлено прохання притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності.

Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя відмовила у відкритті

дисциплінарної справи стосовно судді апеляційного суду Рівненської області Сачука В.І., виходячи з того, що:

- згідно з частиною першою статті 287 КУпАП постанову у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржено прокурором у випадках, передбачених частиною п'ятою статті 7 цього Кодексу, особою, щодо якої її винесено, а також потерпілим;

- відповідно до частини п'ятої статті 7 КУпАП прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів впливу за адміністративні правопорушення шляхом реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

- з матеріалів перевірки вбачається, що стягнення, пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян, на особу, щодо якої було складено протокол, не накладались, санкціями частин першої та другої статті 172-7 КУпАП такі стягнення взагалі не передбачені;

- за законом прокурор не мав права оскаржувати постанову суду першої інстанції у справі цієї категорії, а відтак його апеляційна скарга підлягала поверненню (ухвала від 14 лютого 2018 року № 468/3дп/15-18).

Таким чином, Вища рада правосуддя дійшла висновку, що постановивши рішення про повернення апеляційної скарги прокурору з підстав подання її особою, яка не наділена правом апеляційного оскарження, суддя апеляційного суду Рівненської області Сачук В.І. діяв у межах повноважень та у спосіб, що передбачені законом.

Висновки

За чинним законом прокурор не є повноправним суб'єктом оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення.

На відміну від особи, щодо якої її винесено, та потерпілого, які вправі оскаржити постанову у будь-якій «своїй» справі про адміністративне правопорушення, повноваження прокурора щодо такого оскарження є обмеженими – він може це зробити лише в окремих випадках, а саме при «реалізації повноважень щодо нагляду за додержанням законів при застосуванні

заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян».

Такими заходами, які можуть застосовуватися за вчинення адміністративних правопорушень, є адміністративний арешт та арешт з утриманням на гауптвахті. Оскільки постанова суду/судді про застосування адміністративного арешту та арешту з утриманням на гауптвахті виконується негайно (ст. 326 КУпАП), то право на оскарження такої постанови прокурор може реалізувати вже на стадії виконання судового рішення.

У всіх інших випадках прокурор не вправі оскаржувати постанову у справі про адміністративне правопорушення. Це повною мірою стосується постанов суддів у справах, участь прокурора у судовому розгляді яких є обов'язковою – у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Оскарження прокурором постанови у справах про адміністративні правопорушення, за які законом взагалі не передбачено чи судом не застосовано заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян, є перевищенням ним своїх посадових повноважень.

Подана прокурором скарга на постанову (у т. ч. апеляційна скарга на постанову судді) у справі про адміністративне правопорушення, у якій не застосовувались заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи громадян, підлягає поверненню прокурору як особі, яка за законом не наділена правом на оскарження такої постанови.

Прийняття уповноваженою особою такої скарги прокурора та її розгляд суперечить принципам верховенства права та законності, а також іншим правовим засадам діяльності державних органів та їхніх посадових осіб.

Прийняття суддею апеляційного суду та розгляд в апеляційному порядку апеляційної скарги прокурора на постанову судді суду першої інстанції є порушенням зазначених принципів суду як органу державної влади та засад судочинства. Здійснення апеляційного провадження у справі за відсутності для цього законних підстав підриває інститут остаточного судового рішення, ігнорує визначене законом

право особи на судовий захист та може мати своїм наслідком порушення інших прав особи, стосовно якої було винесено постанову у справі про адміністративне правопорушення.

Закон не визначає механізм процесуального реагування на незаконне оскарження прокурором постанови у справі про адміністративне правопорушення та протиправний її розгляд уповноваженою особою (у т. ч. суддею апеляційного суду). Але це не означає, що на такі протиправні дії та рішення не існує заходів правового реагування – як захисних стосовно такої постанови, так і стосовно правової оцінки дій прокурора та відповідної уповноваженої особи.

Конституція України (ст. 55) надає кожному право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. Умисне оскарження прокурором постанови, яку він за законом не вправі оскаржувати, можна розглядати як порушення ним закону та протиправним посяганням на права особи, стосовно якої таку постанову було ухвалено.

Відтак, за наявності інформації про можливе оскарження прокурором постанови у справі про адміністративне правопорушення, яку за законом він не вправі оскаржувати, заінтересована особа чи її захисник/представник можуть подати заяву до органу чи уповноваженої особи, до якої потенційно може бути подана скарга прокурора, з проханням невідкладно поінформувати їх про надходження такої скарги. Якщо йдеться про постанову судді, то таку заяву слід подавати до місцевого суду, через який подається апеляційна скарга. Таке прохання може бути обґрунтовано потребою своєчасного вжиття заходів, спрямованих на недопущення протиправного перегляду постанови у відповідній справі про адміністративне правопорушення.

У разі надходження такої скарги прокурора наступним кроком може бути подання заяви/заперечення на саму таку скаргу з обґрунтуванням її незаконного подання, а також відсутності правових підстав для перегляду ухваленої у справі постанови. Якщо йдеться про постанову судді місцевого суду, то

такі заперечення слід подавати до апеляційного суду (краще, безпосередньо судді, якому було розподілено скаргу прокурора).

Переконливі правові аргументи можуть виявитися зовсім не зайвими для того, щоб зупинити незаконний процес перегляду постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Оскарження акту, який за законом не підлягає оскарженню, а також прийняття та розгляд по суті такої скарги є протиправними діями, які потребують відповідної правової оцінки. Тому не лише допустимим, але й необхідним може бути ініціювання за наявності підстав питання про юридичну відповідальність прокурора за незаконне оскарження постанови у справі про адміністративне правопорушення, а також уповноваженої особи (у т. ч. судді апеляційного суду), яка усупереч закону прийняла до розгляду скаргу прокурора та здійснила перегляд незаконно оскарженої постанови (<https://sud.ua/uk/news/blog/372899-chy-vpravi-prokuror-oskarzhyty-postanovu-u-spravi-pro-administratyvne-pravoporushennia>). – 2026. – 23.09).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Яна Матвійчук, підприємця, громадська діячка та адвокатка вільної економіки

Бізнес розбомбили? Сплачуйте більше податків!

московія бомбить український бізнес, а уряд хоче підняти йому ПДВ

Майже кожного дня від російських атак горять склади, заводи, обладнання, торгові центри. Підприємства втрачають майно на мільйони доларів, а люди залишаються без роботи.

І уряд придумав, як цьому зарадити: підняти податки.

Ви не помилились: 12 вересня міністр економіки та довкілля Олександр Кравченко повідомив: збитки бізнесу можуть сягнути \$10 млрд, і у держави немає коштів для компенсації

цієї суми. Тому в Мінекономіки «вважають найкращим рішенням підвищення ПДВ з 20% до 21%».

Частину цих грошей хочуть спрямувати у спеціальний фонд, який компенсуватиме бізнесу збитки від російських ударів – до 10 мільйонів доларів на одну компанію (за моделлю first loss).

Тобто схема приблизно така: у бізнесу та громадян заберуть більше грошей, пропустять їх через державний апарат, а потім частині бізнесу повернуть як допомогу.

Розумієте схему?

Забрати більше коштів у бізнесу і населення, централізувати і повернути частину у вигляді компенсацій. При цьому держава сама вирішить, хто отримає гроші, а хто ні.

До чого це призведе? Чи є альтернативи цьому «марксистському» рішення? Давайте розбиратись.

У держави немає власних грошей

Один з постулатів австрійської економічної школи – у держави немає власних грошей. Якщо держава хоче дати комусь гривню, вона мусить спочатку у когось її відібрати.

Податкова політика і перерозподіл коштів – окрема тема для дискусії.

Але зараз не про це.

Сам процес перерозподілу коштів в українській державі дуже дорогий.

У нас більше мільйона чиновників (не плутайте з «держслужбовцями», бо не всі чиновники оформлені як держслужбовці) – і це без урахування військовослужбовців, вчителів, лікарів та силовиків.

Крім зарплат, чиновникам потрібно фінансувати роботу офісів, купівлю та утримання автомобілів, тощо.

Пенсії – окрема тема. Деякі прокурори або судді отримують щомісяця 300 тисяч гривень.

А ще є корупція. Всі ці гучні справи, під час яких слідчі дістають пачки грошей з сейфів. Ці банкноти не взялись з повітря. Їх попередньо забрали в українців – у вигляді податків або змусили платити як хабар.

Тобто держава, беручи на себе роль розподільника ресурсів, величезну частину цих ресурсів залишає собі.

Це і є ціна існування держави як монополіста на перерозподіл: чим більший апарат, тим більше коштів треба на його утримання та існування. Не кажучи вже про те, що значна частина чиновників вважає ці гроші «своїми».

Капіталізм замість марксизму: як розв'язати проблему?

Очевидно, що воєнний ризик катастрофічний. Жодна українська страхова компанія чи «державна програма» не покриє збитки, якщо, наприклад, московити знищать величезний логістичний центр.

Але чи варто просувати підвищення ПДВ як єдиний вихід?

Може, варто зробити навпаки: звільнити непотрібних чиновників, скоротити видатки на їхнє елітне утримання і максимально відкрити Україну для світового страхового капіталу?

У світі є відомі страхові та перестрахові гіганти: Allianz, AXA, Berkshire Hathaway, Munich Re, Prudential і багато інших з мільярдними оборотами.

Чому б не пустити на український ринок лідерів страхового ринку серед наших країн-союзників?

У них є кошти. Багато. Наприклад, оборот німецької Allianz – \$158,7 млрд, а американської Berkshire Hathaway – \$375,4 млрд.

Знову передбачаю питання: «Чи зацікавлені світові страховики працювати в Україні?»

Це вони вирішать самостійно.

Бізнес – це завжди ризик. Держава не повинна захищати підприємців від нього. Її функція – дати бізнесу свободу самостійно вирішувати, які ризики він готовий приймати.

Треба відкрити український ринок для світового капіталу. Варто дозволити вільно заводити капітал в Україну, страхувати український бізнес, перестраховувати ризики на світових ринках та вільно розпоряджатися своїми коштами.

Треба, щоб вирішував ринок, а не держава.

Ринок – це мільйони людей, які щодня, добровільно, на власний ризик і власними грошима ухвалюють кращі рішення, ніж будь-який центральний орган може ухвалити одноразово й примусово для всіх.

Страховики самі визначають, які об'єкти вони готові страхувати і за якою ціною. Власники

бізнесу самі вирішати, чи готові вони цю ціну платити. А конкуренція між страховиками покаже реальну ринкову вартість воєнного ризику.

Не треба заздалегідь оголошувати, що ринок не здатний вирішити проблему, яку йому навіть не дозволили спробувати вирішити.

І головне: за це страхування не доведеться платити всій країні.

То що ж заважає цьому майже ідеальному плану?

Як мінімум дві проблеми.

Перша: іноземний страховик не може просто відкрити офіс у Києві й почати працювати. Він має пройти складне ліцензування, жорстке регулювання і бюрократичне пекло.

Друга: валютні обмеження. Навіть якщо компанія пройде всі кола пекла, вона не може просто інвестувати в Україну мільярд доларів, вільно оперувати ним, а потім вивести прибуток.

Тобто держава спершу монополізує право на порятунок бізнесу, забороняючи ринку зробити це самостійно, а потім користується наслідками власної заборони як приводом забрати ще більше грошей.

«Я не плачу податки» – популярний міф

Будемо відвертими: переважна більшість населення України економічно несвідома. Дуже багато людей мислить так: «Податки платить бізнес. У бізнесу багато грошей, тому якщо з нього хочуть взяти більше, це його проблеми. Я простий роботяга / пенсіонер / безробітна і мене це не стосується».

А ось і ні.

Податки в Україні платять всі: навіть безробітні і безхатьки.

І один з цих податків – на додану вартість або згаданий вище ПДВ.

Це сумнозвісні 20%, закладені в суму кожного товару та послуги.

Домогосподарка, яка купує в супермаркеті «борщовий набір».

Пенсіонерка, яка сплачує комуналку.

Роботяга, який інколи дозволяє собі кухоль пива після роботи.

Всі вони віддають державі частину своїх коштів.

Причому, віддають без жодної можливості відмовитися чи обрати, на що ці кошти підуть.

Уважний читач вже передбачив хід думок:

Так, у разі підвищення ПДВ до 21% бізнес буде змушений закласти їх у собівартість.

А це значить – ціни для споживачів зростуть.

Купівельна здатність населення зараз низька.

Тому через зменшення продажів частина бізнесів закриється.

Змінити послідовність

Не можна допомогти корові давати більше молока, постійно забираючи в неї більше корму.

Ситуація абсурдна: спочатку московія спалила бізнесу склад, а потім держава підняла йому податки, щоб допомогти через фонд. Та й не факт, що кожен отримає компенсацію. Як і не факт, що цієї суми вистачить на відновлення.

Українські чиновники звикли вирішувати фінансові проблеми з питання «У кого ще забрати гроші?»

А треба починати з питань:

На чому держава може зекономити?

Які бар'єри треба прибрати, щоб іноземний капітал прийшов і закрити ризики?

Відповіді лежать на поверхні:

Це скорочення армії чиновників та їх витрат.

Це відкриті кордони для страховиків з США, ЄС та Японії.

Тобто спочатку треба провести дерегуляцію страхового та інших ринків, дозволити вільний рух капіталу. І лише якщо після цього грошей все одно не вистачатиме – чесно й аргументовано говорити про підвищення податків.

Насправді підвищення ПДВ на 1% запускає ефект доміно. Чи захоче власник бізнесу, втративши виробництво або логістичний хаб, відновити й продовжити справу в Україні? Чи в таких умовах відкриє бізнес в іншій країні?

А що станеться, якщо таких власників будуть сотні чи тисячі?

Падіння економіки, криза на ринку праці, інфляція та багато інших проблем.

На жаль, умови для цього зараз дуже «сприятливі».

То, може, варто почати зміни?

Бізнесу не потрібен фонд, який держава наповнює його ж власними грошима. Йому потрібні гроші, які в нього не відібрали: а

вже він сам вирішить, як себе захистити (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/matvijchuk/6aa827d63c498/>). – 2026. – 14.09).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Владислав Синяговський, лікар-психіатр, психотерапевт, військовий психолог

Від бойової травми до психотерапії: що ми вже можемо робити з кетаміном

Цей виступ я готував для щорічної науково-практичної конференції, яку організовує Українська військово-медична академія, але вирішив поділитися думками з більш широкою аудиторією, оскільки проблема «Психічні травми війни» чіпляє ледве не усіх наших людей.

Війна залишає по собі не лише фізичні поранення. Для багатьох військовослужбовців і ветеранів її наслідки продовжуються вже після повернення додому – безсонням, тривогою, нав'язливими спогадами, емоційним онімінням, депресією, втратою сенсу, проблемами у стосунках. Це ж стосується і цивільного населення, яке потерпає від щоденного кацапського терору. Особливістю є той факт, що ми живемо в час, коли не можна говорити про завершення травматизації – вона повторюється і повторюється з кожним новим сигналом тривоги та обстрілом.

Часто після психічної травми людина роками намагається повернутися до нормального життя, але не може. Особливо складними є випадки, коли посттравматичний стресовий розлад поєднується з тяжкою резистентною депресією, а стандартне лікування не дає достатнього ефекту.

Для таких людей пошук нових методів лікування – не академічна дискусія. Це питання реального зменшення страждання і можливості повернути людині повноту життя, її смак та колір.

Як військовий психолог я бачив гостру фазу цієї проблеми безпосередньо під час служби в 77 ЦМП (Оперативне командування «Північ»). Як лікар-психіатр, я бачу, як пережите на війні

продовжує впливати на людину навіть через місяці й роки після повернення.

Гостра стресова реакція на бойові дії може завершитися відновленням, але в частини людей з часом формуються ПТСР, депресія, моральна травма та їх поєднання. Це ж стосується і оперативного стресу в умовах терору цивільного населення.

Від бойової травми – до психічного здоров'я

В Україні вже створена важлива нормативна основа для роботи з наслідками бойової травми.

Наказ МОЗ N253 затвердив нові клінічні протоколи за темою «Бойова травма», серед них – протокол «Біль, тривога і делірій (бойова травма)».

У ньому є принципова для мене теза:

«Належне знеболення на ранньому етапі з метою зменшення ступеня тяжкості посттравматичного стресового розладу, а також постійний контроль болю є обов'язковим компонентом надання допомоги при травмі».

Це важливий принцип: біль при бойовій травмі – не лише симптом, який потрібно тимчасово прибрати. Своєчасне знеболення і контроль болю розглядаються як частина допомоги, що може впливати і на подальші психічні наслідки травми.

Кетамін уже присутній у цій системі допомоги при бойовій травмі.

Але після гострої фази виникає інше питання: що робити з психічними наслідками війни через місяці й роки?

Коли звичайного лікування недостатньо

Доказова база кетаміну сьогодні є значною, особливо щодо резистентної депресії. Водночас результати досліджень ПТСР менш однорідні, а кетамін-асистована психотерапія залишається напрямом, який потребує подальших контрольованих досліджень.

Саме тому питання полягає вже не в тому, чи «працює кетамін взагалі».

Питання інше: для кого, у якій дозі, у якій моделі лікування і за яких умов його поєднання з психотерапією може дати стійкий результат?

У клініці ЕХРІО ми працюємо з пацієнтами, зокрема військовослужбовцями та ветеранами, які мають ПТСР, резистентну депресію та їх коморбідність.

Ми використовуємо локальні клінічні протоколи, розроблені на основі міжнародних доказових документів і адаптовані до української клінічної практики.

І ми бачимо у багатьох пацієнтів позитивну клінічну динаміку.

Але клінічний досвід – це ще не доказ.

Що відбувається під час кетамін-асистованої психотерапії (КАП)?

Мене особливо цікавить момент, коли фармакологічний ефект кетаміну створює можливість для психотерапевтичної роботи.

Одна з нейробиологічних гіпотез стосується default mode network – DMN, мережі мозку, пов'язаної, зокрема, із самореференційним мисленням, автобіографічними спогадами та підтриманням звичних моделей внутрішнього діалогу.

При ПТСР і депресії ці процеси можуть набувати ригідного, повторюваного характеру: людина знову і знову повертається до травматичного досвіду, очікує небезпеки, відтворює ті самі емоційні та поведінкові реакції.

Кетамін потенційно може тимчасово змінювати функціональну організацію таких мереж і створювати своєрідне «вікно пластичності». Можливо, і це ми це спостерігаємо, він блокує (розриває) старі нейронні патологічні зв'язки, які формують стресову відповідь і подальші патологічні патерни (circulus vitiosus) психічної травми.

Водночас у процесі КАП ми спостерігаємо цілу низку повторюваних феноменів, які заслуговують окремого дослідження.

Пацієнти описують досвід прийняття того, що раніше було неможливо прийняти; символічні або дуже значущі зустрічі з близькими людьми; можливість подивитися на травматичний або інший негативний досвід під іншим кутом; появу іншої оптики щодо себе, власної провини, втрат і майбутнього.

Те, що роками сприймалося як незмінна частина власної історії, іноді вперше стає предметом осмислення, а не лише повторного переживання.

Для частини військових і ветеранів це проявляється як поступовий перехід від

автоматичних, стереотипних реакцій – постійного очікування загрози, уникання, емоційного відсторонення – до здатності витримувати власний досвід, дивитися на нього з іншої перспективи та формувати нові способи реагування.

Ми не можемо стверджувати, що саме зміни DMN є причиною цих ефектів. Але повторюваність таких клінічних феноменів робить їх важливим об'єктом для систематичного опису і наукового дослідження.

Від клінічних кейсів – до науки

У нас уже накопичується величезний досвід лікування військовослужбовців і ветеранів в кількості кейсів.

Ми готові презентувати ці клінічні історії професійному середовищу, обговорювати результати, обмеження та складні моменти терапії й отримувати незалежну професійну оцінку.

Саме для цього нам потрібен наступний крок – перетворювати клінічний досвід на систематичні дані.

Ми уважно стежимо за новаціями в нормативно-правовій сфері. Так новий наказ МОЗ N845 від 19 червня 2026 року затвердив порядок розробки галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я на засадах доказової медицини, а також методiku розробки та впровадження стандартів і клінічних протоколів.

Для української психіатрії це важлива можливість працювати в одному доказовому полі з міжнародною медициною, адаптуючи сучасні документи до української практики і водночас створюючи власну доказову базу.

Тому ми хотіли б перейти до спільного клінічного дослідження за участю ЕХРІО, Української військово-медичної академії, українських військових госпіталів та міжнародних партнерів – зокрема Yale University і Leiden University. Наразі відбулися перші обговорення і формується дизайн спільних досліджень.

І це не абстрактна перспектива. Yale вже проводить дослідження кетаміну у ветеранів із ПТСР, а також окреме дослідження, де кетамін поєднується з травма-фокусованою психотерапією.

Ми хотіли б зробити наступний крок разом. Досліджувати пацієнтів із ПТСР, резистентною депресією та їх коморбідністю. Вивчати різні моделі застосування кетаміну. Оцінювати не лише швидкість відповіді, а й тривалість ефекту, функціональне відновлення та якість життя.

І, можливо, окремо досліджувати феномени, які пацієнти описують під час КАП: прийняття, переосмислення травми, зміну ставлення до себе, втрату ригідності стереотипних реакцій та появу нової перспективи на власне життя.

Україна сьогодні має трагічний, але унікальний досвід війни.

Наше завдання – перетворити цей досвід не просто на велику кількість пацієнтів, а на якісні наукові дані, які можуть допомогти українським військовим і ветеранам та пацієнтам в інших країнах.

Бо за кожним клінічним кейсом стоїть людина, яка хоче перестати жити всередині власної війни.

І якщо ми бачимо можливість дати таким людям новий шанс, ми повинні не просто говорити про це.

Ми повинні показати свої результати, запросити професійну критику – і дослідити це разом (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/golovan/6ab227b3a71f5/>). – 2026. – 22.09).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Марина Ставнійчук, член Європейської комісії за демократію через право (Венеційська комісія) від України (2007-2013 рр.). Заслужений юрист України, кандидат юридичних наук.

Виграти суд недостатньо – треба ще добитися його виконання

Продовжую аналізувати доступ до правосуддя в Україні. Виграти суд і отримати рішення на свою користь – ще не вся справа. Попереду ще стадія, без якої судовий процес втрачає сенс, – виконання рішення.

Конституція тут не залишає простору для подвійного тлумачення. Стаття 129-1 прямо

встановлює: судові рішення є обов'язковим до виконання, а держава забезпечує його виконання. Конституційний Суд у березні 2026 року вкотре наголосив: без повного і своєчасного виконання немає реального поновлення порушеного права, а отже, немає й ефективного судового захисту.

На практиці ж людина нерідко потрапляє в абсолютно абсурдну ситуацію. Вона вже довела свою правоту в суді. Рішення набрало законної сили. Держава офіційно визнала, що її право порушене. Але далі починається нове коло боротьби – тепер уже за те, щоб це рішення хтось виконав.

І тут є щонайменше дві різні системні проблеми.

Перша – рішення, для виконання яких потрібні гроші.

Найбільш показова ситуація – коли боржником є сама держава. Станом на 1 вересня 2026 року в Казначействі чекали на виконання майже 283 тисячі виконавчих документів, за якими держава має виплатити загалом 9,84 млрд гривень. А в бюджеті на весь 2026 рік на погашення таких боргів передбачено лише 100 млн гривень. Навіть якщо цього року не з'явиться жодного нового такого рішення, наявного фінансування недостатньо, щоб скоротити накопичену чергу. Людина може виграти суд у держави, отримати право на виплату, і після цього ще роками чекати, коли держава виконає власне судові рішення.

Але є й друга проблема, яка, на мій погляд, ще більш показова.

Є тисячі рішень, для виконання яких державі взагалі не потрібно шукати гроші. Їх просто треба виконати.

Поновити людину на роботі. Надати документ. Надати інформацію. Провести реєстраційну дію. Розглянути заяву відповідно до висновків суду. Припинити незаконні дії. Забезпечити людині те право, яке суд уже визнав. Грошей для цього не потрібно. А рішення все одно може залишатися невиконаним.

І саме тут добре видно слабкість чинної моделі примусового виконання. За законом державний виконавець повинен перевірити виконання рішення, у разі його невиконання

– накласти штраф, встановити новий строк, повторно перевірити виконання та застосувати передбачені законом заходи.

На папері механізм виглядає послідовним. На практиці він нерідко зводиться до формальних дій: виконавець надсилає вимоги, виносить постанови, накладає штрафи, але саме рішення при цьому місяцями або й роками залишається невиконаним.

Особливо показовою є норма щодо рішень, які не можуть бути виконані без особистої участі самого боржника. Якщо після повторної вимоги він і далі не виконує рішення, виконавець направляє до органу досудового розслідування повідомлення про можливе кримінальне правопорушення – і виносить постанову про закінчення виконавчого провадження.

У результаті виникає парадокс: рішення суду не виконане, право людини не поновлене, але виконавче провадження вже закінчене. Процедура формально завершена, хоча її головної мети – фактичного виконання судового рішення – так і не досягнуто. Завдання виконавчого провадження полягає не в тому, щоб пройти встановлений законом набір процедур, а в тому, щоб забезпечити виконання рішення.

Не випадково Верховний Суд у квітні цього року знову був змушений пояснювати: обов'язок виконувати судові рішення вже покладений на державного виконавця законом. Якщо він бездіє, стягувач повинен оскаржувати саме його рішення, дії або бездіяльність.

А тепер подивімося на цю ситуацію очима звичайної людини. Вона звернулася до суду, тому що її право порушили. Витратила час і гроші на процес. Виграла. Рішення не виконують. Тепер знову звертатися до суду – вже тому, що державний орган, створений саме для забезпечення виконання судових рішень, належним чином цього не зробив.

Суд заради того, щоб виконати рішення іншого суду, – це не ефективний доступ до правосуддя. Це замкнене коло.

Причини, звичайно, різні. Не можна зводити всю проблему до особистого небажання конкретного державного виконавця працювати. Є величезне навантаження, кадровий дефіцит,

законодавчі обмеження, мораторії, недосконалі процедури. Але для людини результат від цього не змінюється.

Саме тому проблема невиконання рішень українських судів уже багато років залишається предметом окремого нагляду Комітету міністрів Ради Європи у групах справ Ivanov/Zhovner та Burmush. І навіть у 2026 році Рада Європи продовжує говорити про довготривалу системну проблему невиконання рішень національних судів та відсутність достатньо ефективного засобу юридичного захисту.

Не можна сказати, що держава нічого не робила. У 2016 році запровадили інститут приватних виконавців, у 2020-му – Національну стратегію вирішення проблеми невиконання рішень проти держави, у 2024 році посилили судовий контроль за виконанням, а у квітні 2026-го ухвалили закон про цифровізацію виконавчого провадження. Серед наступних кроків уряд називає розширення повноважень приватних виконавців, посилення впливу на боржників і скасування необґрунтованих мораторіїв.

У квітні 2026 року ухвалено великий закон про цифровізацію виконавчого провадження. Уряд декларує автоматизований обмін даними, кращий доступ до інформації про майно боржника, цифровізацію процедур. Сам Кабінет Міністрів серед напрямів реформи називає також розширення повноважень приватних виконавців, посилення засобів впливу на боржників та скасування необґрунтованих мораторіїв.

Це потрібні зміни. Але цифровізація поганої процедури сама по собі не робить її ефективною. Можна автоматично направити вимогу, накласти штраф, швидше передати інформацію між реєстрами. Проте якщо після всього цього рішення все одно не виконане, мети реформи не досягнуто.

Буквально 11 вересня уряд схвалив ще один законопроект щодо захисту прав людини під час примусового виконання рішень. Серед запропонованих змін – захист частини пенсії боржника, зміни щодо коштів за рішеннями ЄСПЛ, виконання рішень про побачення з дитиною, уточнення порядку стягнення коштів із державних органів. Це важливі питання,

але в оприлюдненому переліку змін я поки не бачу відповіді на фундаментальніше: що має відбуватися, коли рішення можна виконати, але воно просто не виконується?

На мій погляд, саме тут потрібні наступні системні зміни.

По-перше, критерієм завершення виконавчого провадження має бути фактичне виконання судового рішення, а не завершення виконавцем набору передбачених процедур.

Направлення матеріалів до правоохоронного органу може бути додатковим способом притягнення винної особи до відповідальності. Але кримінальне провадження не повертає людині роботу, не видає їй документ і не здійснює реєстрацію. Воно не повинно підміняти саме виконання рішення.

По-друге, для рішень немайнового характеру, які тривалий час не виконуються, потрібен автоматичний посилений судовий контроль. Не людина після чергових місяців бездіяльності повинна шукати адвоката й знову ініціювати судовий процес. Якщо встановлений законом строк минув, а рішення не виконано, інформація про це має автоматично надходити суду, який його ухвалив.

По-третє, відповідальність за умисне невиконання рішення органом влади має ставати персональною. Не черговий штраф установі, який зрештою сплачується з публічних коштів, а відповідальність конкретної посадової особи, яка мала юридичний обов'язок забезпечити виконання і свідомо цього не зробила.

По-четверте, виконавче провадження має бути максимально прозорим для самого стягувача: які дії вчинив виконавець, коли мав зробити наступний крок, який строк пропущено і хто за це відповідає. Цифровізація повинна контролювати не лише боржника, а й бездіяльність самого виконавця.

По-п'яте, для рішень про стягнення коштів із держави потрібен окремий прозорий електронний маршрут: судові рішення – електронний виконавчий документ – Казначейство – реєстр державного судового боргу – виплата. Людина не повинна носити рішення між державними установами та роками з'ясовувати, на якому столі воно лежить.

І ще одна принципова річ. Якщо Верховний Суд уже встановив системну незаконність певного рішення чи практики державного органу, це має породжувати обов'язок держави виправити аналогічні порушення щодо інших людей, а не чекати, поки кожен окремо подасть такий самий позов, виграє його, отримає виконавчий лист і стане в чергу на виконання.

А що робити людині вже сьогодні? Якщо виконавець бездіє або вчиняє дії, які порушують права стягувача, зволікати не можна. Закон дозволяє оскаржити його рішення, дії чи бездіяльність, але строк для цього короткий – 10 робочих днів від дня, коли людина дізналася або повинна була дізнатися про порушення свого права.

При цьому важливо правильно сформулювати вимогу. Верховний Суд прямо вказав: не потрібно вдруге просити суд «зобов'язати виконавця виконати рішення» – такий обов'язок уже встановлений законом. Треба оскаржувати конкретну незаконну дію, постанову або бездіяльність виконавця.

У справах проти органів публічної влади варто також використовувати механізм судового контролю: вимагати звіту про виконання рішення та реагування суду у разі, якщо рішення залишається невиконаним. Після змін 2024 року цей інструмент став значно сильнішим.

Але стратегічно завдання держави зовсім інше. Людина не повинна бути професійним юристом, щоб змусити державу виконати рішення, яке вже ухвалене іменем України. Вона не повинна після перемоги в суді починати другу юридичну війну цього разу з виконавцем. І тим більше держава не може називати судовий захист ефективним, якщо в кінці цього шляху громадянин отримує документ із гербом України, який ніхто не поспішає виконувати.

Правосуддя завершується не рішенням суду. Воно завершується тоді, коли порушене право людини реально поновлене. Саме це і має стати критерієм ефективності всієї системи виконання судових рішень (<https://blogs.pravda.com.ua/authors/stavniychuk/6ab37e254605b/>). – 2026. – 23.09).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Володимир Бондар, суддя Сумського апеляційного суду

Стаття 124 КУпАП: коли ДТП уже цифрова, а процес залишається аналоговим

Погляд судді апеляційного суду на докази, експертизи, строки та межі судової активності у справах про ДТП.

Є категорії судових справ, у яких проблема полягає не стільки у складності закону, скільки у тому, що життя вже змінилося, а процесуальний закон – ще ні. На мою думку, саме такою категорією сьогодні є значна частина справ про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 124 КУпАП. Дорожньо-транспортна пригода сьогодні може бути зафіксована одночасно відеореєстратором, камерою магазину, камерою дорожнього спостереження, телефоном очевидця, системою відеоспостереження автомобіля. За секунди до зіткнення ми іноді маємо десятки кадрів, з яких потенційно можна визначити траєкторію автомобіля, момент виникнення небезпеки, швидкість і навіть взаємне положення транспортних засобів. Але коли цей цифровий матеріал потрапляє до суду, виникає парадокс.

Технології вже дозволяють відтворити ДТП із точністю до часток секунди, а процесуальний механізм не завжди дозволяє належним чином використати ці можливості. Саме це, на мою думку, є однією з ключових проблем сучасного провадження за статтею 124 КУпАП.

Стаття 124 – це не просто «хто порушив Правила дорожнього руху»

На практиці іноді виникає спокуса побудувати дуже просту логіку: водій порушив Правила дорожнього руху – сталася ДТП – отже, його вина доведена за статтею 124 КУпАП. Але між першим і третім твердженням є ще одне, принципово важливе питання: чи перебуває це порушення у причинному зв'язку з ДТП?

Саме тут починається справжня судова робота. Наприклад, водій міг формально порушити певну вимогу ПДР. Але якщо небезпечна ситуація виникла раптово внаслідок

дій іншого учасника руху і водій уже не мав технічної можливості уникнути зіткнення, самого факту порушення недостатньо для висновку про наявність складу правопорушення. Автотехнічна експертиза якраз і покликана досліджувати механізм ДТП, дії учасників, дорожню обстановку та їх технічні можливості. Тому я б сформулював головне питання суду у таких справах не як:

«Хто порушив ПДР?» а значно точніше:

«Чи було це порушення причиною ДТП і чи мав водій технічну можливість її уникнути?» Це дві різні речі. І саме їх змішування породжує значну частину помилок.

Експертиза потрібна не завжди. Але коли вона потрібна – суд не може замінити експерта

У практиці довгий час існував інший стереотип: якщо сталася ДТП, судово-автотехнічна експертиза є обов'язковою. Це також неправильний підхід. Експертний висновок не має наперед установлені сили, а обставини ДТП можуть бути встановлені сукупністю інших належних, допустимих і достовірних доказів. Отже, питання не в тому, чи є в матеріалах експертиза.

Питання в тому, чи достатньо доказів для встановлення всіх елементів складу правопорушення. І тут виникає інша проблема. Якщо для відповіді на питання про причинний зв'язок необхідні спеціальні знання, суд не може самостійно перетворитися на автотехніка. Суд має оцінити докази.

Експерт – застосувати спеціальні знання. Це різні функції.

Найцінніший доказ ДТП сьогодні часто лежить у файлі МР4

Ще десять-п'ятнадцять років тому основними матеріалами ДТП були схема, протокол, фотографії, сліди гальмування та пояснення водіїв. Сьогодні до цього додався цифровий світ. Іноді відеозапис містить більше інформації, ніж усі письмові пояснення разом. Але тут виникає цікава професійна проблема.

Відеозапис сам по собі ще не є готовою автотехнічною формулою. На відео ми бачимо автомобіль. А експерту необхідно знати, наприклад:

– яку відстань автомобіль подолав;

- за який час;
- де саме перебував транспортний засіб у певний момент;
- якою була швидкість;
- коли виникла небезпека;
- чи застосовувалося гальмування.

І лише за наявності достатніх вихідних даних експерт може відповісти на запитання, чи існувала технічна можливість уникнути зіткнення. Сучасна експертна практика вже дозволяє використовувати відеозапис ДТП для вирішення таких технічних питань. КНДІСЕ прямо описує комплексну автотехнічну, фототехнічну та відеотехнічну експертизу за матеріалами відеозаписів ДТП; серед завдань такого дослідження названо, зокрема, визначення швидкості, траєкторії руху, взаємного розташування транспортних засобів, місця зіткнення та часу від виникнення небезпеки до зіткнення. Тобто технологічно ми вже можемо зробити значно більше, ніж кілька десятиліть тому. Але тут є важлива процесуальна межа.

Експерт не може самостійно обирати з матеріалів справи ті вихідні дані, які вважає найбільш переконливими, і на цій підставі фактично вирішувати, яка версія події є встановленою. Отже, проблема полягає вже не лише в тому, що можна побачити на відео, а й у тому, як процесуально перетворити побачене на належні вихідні дані для експертного дослідження. Тому нам варто поступово відмовлятися від старої логіки: «Є відео – подивимося його в судовому засіданні».

І переходити до іншої: «Є цифровий доказ – треба визначити, яку саме доказову інформацію з нього можна процесуально коректно отримати». Це принципово різні підходи.

Але виникає питання: хто мав зібрати всі ці дані?

І тут ми підходимо до, мабуть, найскладнішої проблеми. КПК України передбачає слідчий експеримент – стаття 240. Його метою є перевірка та уточнення відомостей шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, а також проведення необхідних дослідів чи випробувань. У КУпАП окремої, детально врегульованої процесуальної процедури

слідчого експерименту як способу перевірки та уточнення відомостей про обставини ДТП немає. Саме це і є проблемою.

Не в тому сенсі, що за КУпАП взагалі неможливо досліджувати чи перевіряти обставини події. Проблема в іншому: закон не дає такої чіткої процесуальної форми, яку ми маємо у кримінальному процесі. Це особливо відчутно там, де експерту бракує вихідних даних. Наприклад, на схемі зазначено одне розташування автомобілів, водій говорить про інше, відео дає третю картину, а точне місце зіткнення взагалі не зафіксоване.

Експерт у такій ситуації не може просто «вибрати» ту версію, яка здається йому правдоподібною. І це правильно. Тоді виникає просте запитання: хто і яким процесуальним способом має ці дані встановити?

Якщо необхідних даних не зібрано на початковій стадії, суд не може автоматично стати «слідчим».

І тут ми підходимо до межі судової активності

Це питання особливо важливе для апеляційного суду. Суд має бути активним у дослідженні доказів. Але активність суду не означає виконання функцій сторони обвинувачення. Європейський суд з прав людини неодноразово звертав увагу на проблему безсторонності суду в адміністративно-деліктних провадженнях, коли за відсутності сторони обвинувачення суд фактично опиняється в ситуації, де йому доводиться виконувати обвинувальну функцію.

Ця проблема була предметом розгляду, зокрема, у справах «Карелін проти Росії», «Михайлова проти України», «Бантиш та інші проти України». Але тут важливо не спростити практику ЄСПЛ до формули: «Немає прокурора – автоматично порушено статтю 6». Це було б неправильно.

Надзвичайно показовою є справа «Фігурка проти України» (Figurka v. Ukraine), заява № 28232/22. Вона особливо цікава для нас тому, що стосувалася саме апеляційного перегляду справи про адміністративне правопорушення. ЄСПЛ не встановив порушення статті 6 Конвенції через відсутність сторони обвинувачення. Суд врахував, зокрема,

що апеляційний суд не перебрав на себе роль сторони обвинувачення, а заявник мав повну можливість підготувати та представити свій захист. Тобто вирішальним є не лише питання:

«Чи був прокурор?» Потрібно дивитися і на інше:

«Що робив сам суд за його відсутності?» І ось тут відеозапис може стати своєрідним тестом. Якщо суд сам починає визначати, які саме дані необхідні для доведення вини, сам формує доказову конструкцію, сам заповнює прогалини в доказуванні, сам обирає найбільш сприятливу для обвинувачення версію – виникає питання, де проходить межа між активним судом і судом, який фактично перебирає на себе функцію обвинувачення. Суд повинен максимально використовувати можливості сучасного доказу. Але він не повинен створювати доказ замість того, хто мав його надати.

Найскладніша ситуація: суд бачить, що доказів недостатньо, але строк спливає

Є ще одна проблема, яка особливо гостро проявляється саме у справах про ДТП. Строки. Для справ, підвідомчих суду, стаття 38 КУпАП встановлює загальний тримісячний строк накладення адміністративного стягнення. Якщо на момент розгляду справи цей строк закінчився, провадження відповідно до пункту 7 частини першої статті 247 КУпАП підлягає закриттю. Проведення експертизи саме по собі не означає автоматичного зупинення чи продовження цього строку.

І тут виникає дуже важлива правова дилема. Що має зробити суд, якщо для встановлення механізму ДТП потрібна складна експертиза, а часу на її проведення залишається дедалі менше? Чи може він у постанові про закриття провадження написати, що особа фактично порушила ПДР? Чи повинен просто констатувати сплив строку?

Проблема полягає не лише в тому, що строк обмежує суд. Стаття 38 КУпАП визначає межу в часі для самого застосування адміністративної відповідальності. Після її спливу ні суд, ні інший уповноважений орган уже не можуть продовжувати провадження з метою встановлення наявності в діях особи ознак адміністративного правопорушення

та її вини. Саме такий підхід сформульовано Верховним Судом у постанові від 11 липня 2018 року у справі № 308/8763/15-а. Але я б не перетворював це на універсальне твердження про всі можливі наслідки закриття справи. Тому що далі починається інша процесуальна реальність.

Найцікавіше відбувається після закриття справи

Закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення у зв'язку зі спливом строку не вирішує питання цивільно-правової відповідальності за завдану шкоду. Цивільний суд може самостійно досліджувати докази та вирішувати питання відповідальності за завдану шкоду. Тому я б не називав постанову у справі за статтею 124 КУпАП «преюдиційним доказом» вини. Точніше говорити про її доказове значення. Якщо адміністративне провадження закрито у зв'язку зі спливом строку, це саме по собі не позбавляє цивільний суд можливості досліджувати обставини ДТП та вирішувати питання про цивільно-правову відповідальність.

Отже, маємо дві різні процесуальні площини. Адміністративна справа: сплив строку – провадження закривається – питання вини в межах цього адміністративного провадження не вирішується. Цивільна справа:

закриття адміністративної справи у зв'язку зі спливом строку саме по собі не означає відсутності вини у заподіянні шкоди – цивільний суд може самостійно досліджувати докази та вирішувати питання цивільно-правової відповідальності. І тут виникає цікава процесуальна ситуація. Один і той самий механізм ДТП після спливу тримісячного строку вже не може бути предметом встановлення вини в адміністративному провадженні, але може залишатися предметом доказування у цивільному спорі.

Три місяці – це не просто строк

Тут, на мою думку, і знаходиться одна з найбільш серйозних системних проблем. Щоб встановити механізм ДТП, суд може потребувати спеціальних знань і складної експертизи. Експерт, своєю чергою, потребує достатніх вихідних даних. Отримання таких

даних, проведення дослідження та підготовка висновку потребують часу.

Але час обмежений. Якщо три місяці спливають, адміністративне провадження підлягає закриттю незалежно від того, наскільки складним виявилось доказування. При цьому питання цивільного відшкодування шкоди нікуди не зникає. Отже:

Три місяці – це не просто строк. Це межа, всередині якої суд повинен встигнути побудувати доказову конструкцію справи. А сучасна ДТП дедалі частіше вимагає для цього цифрових доказів, спеціальних знань та складних експертних досліджень. Чи відповідає тримісячний строк цій реальності? На мою думку, це питання вже не можна залишати поза увагою законодавця. ** **

Що, на мою думку, потрібно змінити

Сьогодні вже недостатньо просто збільшити строк розгляду таких справ. Проблема значно ширша.

Перше. Потрібен сучасний адміністративно-деліктний процес

Україна вже рухається в цьому напрямі. У Верховній Раді перебуває проєкт Кодексу про адміністративні проступки № 11386 від 28 червня 2024 року. 1 вересня 2026 року його включено до порядку денного шістнадцятої сесії Верховної Ради України. Водночас за офіційною карткою законопроєкту він наразі має статус «опрацьовується в комітеті». Це важливий сигнал. Питання вже не можна розглядати лише як проблему окремих статей КУпАП.

Але новий Кодекс має відповісти не лише на питання про назви правопорушень чи розміри санкцій. Він має відповісти на питання, як у сучасному процесі повинні працювати сучасні докази.

Друге. Має бути врегульований процесуальний механізм отримання об'єктивних даних про ДТП

Якщо для експертизи необхідно встановити певні параметри, закон повинен дати органу, який оформлює ДТП, зрозумілий і допустимий процесуальний інструмент для їх отримання. У відповідних випадках це може бути процесуальний експеримент або

інший стандартизований механізм перевірки та відтворення обставин. Без цього ми іноді отримуємо дивну ситуацію: експерт має спеціальні знання, але не має необхідних вихідних даних;

суд має повноваження оцінювати докази, але не може створювати докази замість сторони; орган, який оформлює ДТП і збирає первинні матеріали, зафіксував сам факт пригоди, але не завжди – ті обставини, які згодом можуть виявитися необхідними для проведення експертизи та встановлення причинного зв'язку.

Третє. Потрібно адаптувати експертизу до цифрових доказів

Відео має стати не просто «додатком до протоколу», а повноцінним цифровим доказом із зрозумілою процедурою його дослідження. Сучасна експертна практика вже має для цього відповідні можливості. Питання тепер у тому, щоб процесуальне законодавство та практика судів навчилися цими можливостями правильно користуватися.

Четверте. Потрібно чітко визначити межі судової активності

Суд не повинен бути пасивним. Але суд не повинен і ставати слідчим. Особливо небезпечно, коли через недостатню якість первинних матеріалів суд починає самостійно «доповнювати» вихідні дані для експерта. Це може здаватися шляхом до встановлення істини.

Але насправді може створювати проблему безсторонності. Суд не повинен рятувати погано зібрану доказову базу. Його завдання – оцінити ту доказову базу, яка отримана належним процесуальним шляхом, забезпечити права учасників провадження та ухвалити рішення в межах своїх повноважень.

Можливо, нам потрібно змінити саму культуру розгляду таких справ

Для мене як судді апеляційної інстанції це, мабуть, найважливіший висновок. У справах про ДТП ми маємо навчитися мислити не лише категоріями: «порушив / не порушив», а категоріями:

«які факти встановлені, якими доказами, яким способом вони отримані і що саме з

них впливає». Це особливо важливо в епоху цифрових доказів. Відео не означає автоматично істину. Експертиза не означає автоматично істину.

Протокол поліції не означає автоматично істину. Показання водія також не означають автоматично істину. Кожне джерело інформації має пройти свій процесуальний і доказовий тест. І саме тут, на мою думку, проходить межа між судом, який просто формально розглядає адміністративний протокол, і судом, який здійснює правосуддя.

Замість висновку

Стаття 124 КУпАП формально залишається статтею про дорожню пригоду. Але сучасна справа за цією статтею дедалі більше стає справою про докази, технології та межі судової влади. Ми вже живемо у світі, де одна секунда ДТП може бути розкладена на десятки або сотні цифрових кадрів. Ми можемо встановлювати траєкторію автомобіля, швидкість, момент виникнення небезпеки, відстань до перешкоди. Експертні установи вже мають для цього відповідні можливості.

Але виникає просте процесуальне питання: як ці дані мають бути отримані, належно зафіксовані та надані експерту – і хто має забезпечити їх отримання? Поки на це питання немає чіткої процесуальної відповіді, ми ризикуємо отримати дивну ситуацію: технологія вже дозволяє відтворити механізм ДТП, а процесуальний механізм не завжди дозволяє отримати для цього необхідні дані. Автомобілі стають розумнішими. Камери – точнішими. Експертиза – технологічнішою. А процесуальні механізми доказування не завжди встигають за технологіями. Саме тому проблему статті 124 КУпАП я б розглядав не як проблему окремої статті.

Це маленьке вікно, через яке дуже добре видно велику проблему українського адміністративно-деліктного процесу: сучасні докази вже прийшли до суду. Тепер за ними має встигнути процес (<https://sud.ua/uk/news/blog/372998-stattia-124-kupap-koly-dtp-uzhetsyfrova-a-protses-zalyshaietsia-analohovym>). – 2026. – 23.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Дмитро Лубінець, уповноважений Верховної Ради України з прав людини

Не залишити нікого «по той бік» інформації: про право на жестову мову

Щороку 23 вересня світ відзначає Міжнародний день жестових мов, проголошений Генеральною Асамблеєю ООН резолюцією A/RES/72/161.

За даними ООН у світі налічується понад 70 мільйонів людей, які належать до жестомовних спільнот. Понад 80% із них проживають у країнах, що розвиваються. У світі використовується понад 300 різних жестових мов. Серед них – й українська.

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначає українську жестову мову як природну візуально-жестову мовну систему з власною лексико-граматичною структурою та закріплює право кожного вільно використовувати її в суспільному житті, вивчати і підтримувати, а також навчатися українською жестовою мовою.

І тут завдання держави – створювати умови, щоб українська жестова мова розвивалася, а люди могли вільно користуватися нею для спілкування, навчання та в інших цілях.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю передбачає визнання та сприяння використанню жестових мов, забезпечення доступу до інформації у доступних форматах, а також визнання і підтримку особливої мовної та культурної самобутності жестомовних осіб.

На практиці це означає можливість людини отримувати інформацію, звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, здобувати освіту, користуватися медичними, соціальними, адміністративними та іншими послугами, реалізовувати право на працю, доступ до правосуддя та брати участь у суспільному і культурному житті нарівні з іншими.

У 2026 році в цьому ми побачили важливий крок – уперше створили повний переклад

Конституції України українською жестовою мовою. До роботи залучили перекладачів і фахівців з української жестової мови та права.

Але за цим мають бути й інші кроки.

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визнає українську жестову мову та передбачає, що її статус, засади й порядок застосування мають бути визначені окремим законом. Спроби ухвалити такий закон раніше були, однак вони не завершилися ухваленням відповідного законодавчого акта.

Тому сьогодні важливо говорити не лише про визнання української жестової мови на рівні закону, а й про реальні механізми її використання. Людина повинна мати можливість користуватися жестовою мовою не на папері, а щодня – коли отримує інформацію, звертається до державних установ, користується медичними чи соціальними послугами, навчається, працює або бере участь у суспільному житті.

У своїх Щорічних доповідях за 2024–2025 роки я наголошував на необхідності удосконалення правового регулювання функціонування української жестової мови та забезпечення прав жестомовних осіб.

Сподіваюся, що це питання буде врегульоване.

Право на інформацію – це не лише право «побачити переклад»

Для людини, яка користується жестовою мовою, доступність означає можливість не просто фізично отримати інформацію, а зрозуміти її, скористатися нею та самостійно ухвалювати рішення.

Це стосується різних сфер повсякденного життя: звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, отримання адміністративних, соціальних і медичних послуг, взаємодії з установами, доступу до правової та суспільно важливої інформації.

В Україні діє Державний стандарт соціальної послуги перекладу жестовою мовою, затверджений наказом Мінсоцполітики від 6 травня 2021 року №220.

Соціальна послуга перекладу жестовою мовою є одним із практичних механізмів

подолання комунікаційних бар'єрів та забезпечення можливості жестомовних осіб отримувати необхідну інформацію і взаємодіяти з іншими.

Переклад жестовою мовою є одним із практичних механізмів забезпечення доступності, однак не вичерпує поняття доступної комунікації.

Враховувати також потрібно спосіб подання інформації, можливість безпосереднього звернення до установи, доступність цифрових ресурсів та інші умови, за яких людина може повноцінно взаємодіяти з державою і суспільством.

Особливо важлива доступна комунікація в умовах війни. Інформація про загрози, евакуацію, правила поведінки під час надзвичайних ситуацій, можливість звернутися по медичну допомогу та отримати інші життєво необхідні послуги має бути доступною для кожної людини.

І ця доступність має бути в цифровому середовищі

Сьогодні значна частина взаємодії людини з державою, установами, бізнесом та медіа відбувається онлайн. Тому перенесення послуги або інформації в цифровий формат саме по собі не усуває комунікаційних бар'єрів.

Для забезпечення реальної доступності важливо враховувати, яким чином людина, яка користується українською жестовою мовою, може отримати та зрозуміти інформацію на сайті, під час перегляду відеоматеріалів або користування цифровими сервісами.

Показовими є результати моніторингу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, проведеного у серпні 2025 року. Серед 41 загальнонаціонального телеканалу жестова мова використовувалася лише на двох, а загальний обсяг мовлення з перекладом жестовою мовою становив 1,68%.

Технологія субтитрування доступна на 36 із 41 телеканалу, проте загальний обсяг застосування субтитрів становить лише 2,22% загального обсягу мовлення.

Окремо у цей день варто підняти й інше надзвичайно просте запитання: чого ми часто не знаємо про жестову мову?

У світі немає однієї універсальної жестової мови. Різні країни мають власні жестові мови, які формувалися природним шляхом і мають власні мовні системи. Українська жестова мова також має власну структуру та особливості.

Жестова мова – це не дослівний переклад української жестами. Її не можна зводити до механічної заміни кожного слова жестом. Як і будь-яка природна мова, вона має власні правила побудови висловлювань.

Не всі люди з порушеннями слуху користуються жестовою мовою. Люди можуть використовувати різні способи комунікації – жестову мову, усне мовлення, писемне спілкування, читання з губ або поєднувати кілька способів.

У жестовому мовленні важливі не лише рухи рук. Міміка, вираз обличчя, рухи тіла та інші візуальні компоненти є частиною комунікації.

Жестова мова є частиною мовної та культурної самобутності. Жестомовні люди мають власні культурні практики та форми самовираження. Тому підтримка жестової мови – це не лише усунення комунікаційних бар'єрів, а й визнання мовного та культурного різноманіття.

Жестова мова не обмежується перекладом інформації. Можливість отримувати інформацію, звертатися до державних органів, користуватися послугами та брати участь у суспільному житті своєю мовою є складовою реалізації прав людини.

Є ще й інше запитання, на яке варто дати відповідь: як спілкуватися з людиною, яка користується жестовою мовою?

По-перше, спосіб комунікації може бути різним, тому насамперед варто запитати людину, як їй зручно спілкуватися.

По-друге, звертатися потрібно безпосередньо до людини, а не до перекладача жестової мови. Перекладач допомагає забезпечити комунікацію, але співрозмовником залишається сама людина.

По-третє, під час спілкування важливо, щоб обличчя та руки співрозмовника були добре видимі.

Також не потрібно говорити голосніше або кричати. Гучність не робить інформацію

автоматично зрозумілішою. Краще говорити чітко та у звичайному темпі.

Не варто вдавати, що все зрозуміло, якщо це не так. Можна повторити сказане, переформулювати думку або використати письмовий чи інший зручний спосіб комунікації.

Якщо ж потрібно привернути увагу людини, яка вас не бачить, можна легко торкнутися її плеча чи передпліччя або зробити жест у полі її зору.

Окремо – не варто робити припущень про потреби людини лише через те, що вона користується жестовою мовою або має порушення слуху. Найкращий орієнтир у спілкуванні – запитати саму людину, який спосіб комунікації для неї найзручніший.

** За матеріалами «Довідника безбар'єрності»: «Людина, яка спілкується жестовою мовою» та «Людина із порушеннями слуху».*

Такий самий принцип працює і ширше: людина не повинна сама долати бар'єри, які створює недоступне середовище. Якщо такі бар'єри виникають і порушуються ваші права – про це важливо повідомляти. І ви завжди можете звернутися до мене. Зараз працює «гаряча лінія» з простим номером телефону – 1678 (<https://www.youtube.com/watch?v=2PXtI8UhSI8>). – 2026. – 23.09).

***.

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Сергій Дзіс, партнер юридичної компанії Syrota Dzis Melnyk & Partners

Гроші мають іти за пацієнтом, а не за формою власності: що не так із правилами ПМГ для приватних лабораторій

Пацієнт, який отримує направлення на аналізи чи інше медичне дослідження, навряд чи цікавиться тим, кому належить лабораторія: державі, громаді чи приватному власнику. Для нього важливіше інше: де саме можна пройти дослідження, наскільки зручно і швидко, чи потрібно за нього платити і чи є такий надавач послуги взагалі доступним у його місті.

«Гроші йдуть за пацієнтом» – ми не перший рік чуємо цю формулу, але чи зберігає пацієнт вибір медичного надавача послуги, коли мова йде про лабораторну діагностику?

Зараз це питання стало предметом звернення до Антимонопольного комітету України. Заявники – представники приватного медичного сектору оскаржують окремі положення постанови Кабінету Міністрів №1808, яка визначає правила реалізації Програми медичних гарантій (ПМГ) у 2026 році, а також наказу Національної служби здоров'я України (НСЗУ) №377, що встановлює правила обліку медичних послуг. Відповідно до змін, за однакову роботу приватна лабораторія отримує менше грошей, аніж державний заклад, до того ж нова приватна лабораторія взагалі не може приєднатись до ПМГ. Також за правилами медичні лабораторії додатково зобов'язали надавати непрофільні послуги – консультації лікарів та УЗД.

Суть проблеми

Законодавча модель ПМГ передбачає можливість укладення договорів з НСЗУ закладами охорони здоров'я незалежно від форми власності, якщо вони мають відповідну ліцензію та відповідають встановленим вимогам.

Водночас заявники вважають, що окремі положення правил ПМГ на практиці створюють різні умови для державних, комунальних і приватних надавачів.

Наприклад, для приватних надавачів лабораторної діагностики встановлено обмеження щодо перегляду в бік збільшення запланованої вартості послуг. Водночас аналогічного обмеження для державних і комунальних закладів не передбачено.

Інший приклад – понижувальні коефіцієнти. Один із них у розмірі 0,6 застосовується у разі недосягнення певної кількості медичних записів в електронній системі охорони здоров'я, причому державні заклади з-під дії цієї норми виключені. Інший коефіцієнт 0,6 стосується структури послуг, коли частка «Консультавання та лікування» не перевищує 33%. Окремо передбачено коефіцієнт 0,6 для лабораторної діагностики у разі приросту обсягів понад 80%,

при цьому державні заклади також виключені з його дії.

Кожен із цих критеріїв можна пояснити бажанням держави контролювати ефективність використання бюджетних коштів. Але виникає питання: чому однакові критерії ефективності не повинні однаково застосовуватися до всіх надавачів?

Особливо проблемним є критерій кількості медичних записів. Адже лабораторія не формує самостійно потік пацієнтів у межах ПМГ. Дослідження призначає лікар, конкретного надавача обирає пацієнт, а лабораторія виконує направлення та вносить результат до електронної системи охорони здоров'я.

Таким чином держава може зменшувати оплату за критерієм, який значною мірою залежить не від самої лабораторії, а від поведінки лікарів і пацієнтів.

Окреме питання виникає через наказ НСЗУ №377, який визначає правила обліку послуг для цілей фінансування. Позиція заявників полягає в тому, що одна клінічна лабораторна послуга внаслідок такого підходу може обліковуватися як декілька окремих показників. У результаті кількість облікованих послуг збільшується, хоча фактична кількість пацієнтів і проведених досліджень не змінюється.

Показники обліку використовуються надалі при розрахунках, зокрема для застосування понижувальних коефіцієнтів, чи може зміна методики обліку сама створити підставу для зменшення оплати?

Щоб мати відповідь на це питання потрібно порівняти розрахунки за типовими лабораторними дослідженнями для приватних і державних надавачів за однакових умов.

Наслідки для пацієнтів

Якщо приватні лабораторії через такі правила не зможуть працювати в межах ПМГ або будуть змушені скоротити участь у програмі, медична послуга при цьому нікуди не зникне. Вона може стати платною, або пацієнту доведеться їхати до іншого населеного пункту, або він звернеться до комунального чи державного закладу, де утвориться більша черга.

У прифронтових, деокупованих та інших громадах, де медична інфраструктура і так

працює під значним навантаженням, наслідки такого скорочення вибору можуть бути особливо відчутними.

Принцип «гроші йдуть за пацієнтом» працює тоді, коли пацієнт має реальний вибір між надавачами, а фінансування справді слідує за його вибором.

Якщо ж нормативне регулювання визначає, які категорії закладів можуть отримувати фінансування, у якому обсязі та за яких умов, модель поступово змінюється і гроші починають йти не стільки за пацієнтом, скільки за визначеним регулятором колом надавачів.

Зона уваги АМКУ

Якщо залишити за дужками порушення рівності доступу пацієнтів до безоплатної діагностики (що також недопустимо), то лишається в зоні уваги АМКУ вирішення питання про відповідність ч.1 та окремим положенням ч.2 ст. 15 Закону «Про захист економічної конкуренції».

Йдеться, зокрема, про заборону органам влади створювати бар'єри входу на ринок, розподіляти ринки між суб'єктами господарювання, надавати окремим учасникам переваги або створювати для інших дискримінаційні умови діяльності.

Саме такі ознаки заявники вбачають у правилах ПМГ: переваги для державних і комунальних закладів, історичні критерії доступу до окремих пакетів, обмеження для монопрофільних надавачів, різні умови застосування коефіцієнтів та резервування окремих сегментів ринку. Важливе не кожне окреме обмеження, а їхній сукупний ефект.

Окремий критерій може бути виправданий потребою контролювати бюджетні витрати. Якщо ж одночасно встановлюються історичні бар'єри для нових учасників, додаткові вимоги до структури діяльності, різні коефіцієнти для різних форм власності та обмеження доступу до окремих напрямів медичної допомоги, то постає питання про належне конкурентне середовище.

Що могло би бути?

Для відновлення конкурентного середовища (а, відповідно, і покращення рівня надання послуг для клієнтів), важливі три кроки:

застосовувати для однакових медичних послуг прозорі та зрозумілі правила незалежно від форми власності надавача послуг; враховувати в методиці розрахунку оплати реальну структуру витрат надавача послуг, який не отримує додаткового бюджетного фінансування на утримання приміщень, обладнання, енергоносії чи персонал; критеріями фінансування не покладати на надавача відповідальність за показники, які він об'єктивно не контролює.

І, нарешті, правила ПМГ мають зберігати саму ідею конкуренції за пацієнта. Якщо приватна лабораторія може якісно виконати направлення лікаря, держава має бути зацікавлена в тому, щоб пацієнт міг обрати її нарівні з комунальним закладом, а не створювати нормативні стимули для витіснення одного типу надавачів.

Це важливо і з погляду бюджетної ефективності. Конкуренцію між надавачами не варто розглядати як перешкоду для державної системи охорони здоров'я. За правильно побудованої моделі вона може бути одним із механізмів підвищення якості та доступності послуг.

Чи має право пацієнт обирати надавача медичної послуги, яку держава вже погодилася профінансувати? Якщо відповідь на це питання позитивна, то нормативні правила мають бути побудовані так, щоб гроші справді йшли за пацієнтом, незалежно від того, хто саме надає йому медичну допомогу (https://lb.ua/blog/serhii_dzis/768330_groshi_mayut_iti_patsientom.html). – 2026. 23.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Андрій Длігач, доктор економічних наук, Засновник і голова групи компаній Advanter Group

Компенсація, кредит чи страхування: три різні задачі воєнних витрат

Урядова і експертна дискусія про відновлення економіки та підтримку бізнесу під час війни майже завжди починається з одного й того ж запитання: «Скільки мільярдів потрібно закласти у спеціальний фонд?», а закінчується

клінчем в обговоренні питання – де ж взяти гроші на це.

Черговим витком цієї дискусії стала оприлюднена 18 вересня концепція Міністерства економіки щодо створення нового механізму з фондом у \$3-4 млрд. З них \$1 млрд пропонується залучити з внутрішніх ресурсів (зокрема через підвищення ставки ПДВ на 1 п.п.), а ще \$2-3 млрд – від міжнародних донорів.

Ілюзія великих фондів та реальність прохідності

Перспектива бачити такі масштабні цифри на папері заспокоює. Проте реальні дані про воєнні втрати та практику функціонування існуючих державних програм свідчать про протилежне: сума у фонді – це останнє, про що варто сперечатися.

Перш ніж рахувати мільярди, державі потрібно розплутати вузол із трьох принципово різних завдань, які ми вперто намагаємося накрити одним інструментом:

1. Збиток, який уже стався (і який неможливо застрахувати ретроактивно).

2. Дефіцит ліквідності та капіталу, який заважає підприємству перезапустити операції прямо зараз.

3. Майбутній воєнний ризик, який має бути раціонально розподілений між бізнесом, комерційними страховиками, перестраховим ринком і державою.

Якщо спробувати заштовхнути ці три завдання в одну бюджетну стрічку або в один фонд, ми отримаємо не захист економіки, а черговий бюрократичний тупик.

Цифри з «полів»: чому бюджет не дорівнює допомозі

Зрозуміти масштаб проблеми, можна звернувшись до реальних оцінок. У внутрішньому пооб'єктному реєстрі Advanter Group (версія 3.9, станом на 23.09.2026, 206 об'єктів) модельна оцінка прямих майнових збитків у проаналізованому периметрі сягнула 120 млрд грн.

Навіть якщо застосувати максимально консервативний підхід і прибрати найбільші кейси втрат, база збитків лише досліджених підприємств становить 90 млрд грн. Це,

звичайно, не офіційна статистика і не претензія на національний підсумок втрат бізнесу – це аналітична вибірка. Проте вона чітко показує анатомію втрат українського виробничого та логістичного сектору.

Набагато тривожніший сигнал дає дослідження практики взаємодії бізнесу з державою. Серпнєве експрес-опитування 127 компаній показало: 54% респондентів зазнали прямих воєнних збитків. Але по компенсацію до державних органів звернулися лише 39% із тих, хто постраждав.

Чому понад 60% бізнесу навіть не намагаються претендувати на допомогу? Відповідь криється в результатах тих, хто спробував пройти цей шлях: 44% заявників отримали відмову. У всій вибірці було зафіксовано лише дві часткові виплати і жодної повної.

Це не означає, що державна програма взагалі не працює. За даними Мінекономіки, на середину вересня в межах розширеної урядової програми було погоджено 323 заяви на 6,8 млрд грн ймовірної компенсації. Але ця пропорція є чітким маркером для розробників політик: бюджет механізму і реальна прохідність механізму для бізнесу – це два абсолютно різні показники.

Три задачі – три принципово різні інструменти

Якщо ми хочемо, щоб державна політика працювала, а не лише генерувала нові пресрелізи, механізми підтримки потрібно жорстко розмежувати за часовим та фінансовим принципом.

1. Минуле: Ретроактивний збиток і грантове вікно

Спроба «застрахувати» чи «компенсувати через страхові механізми» майно, яке вже знищене, викривляє саму логіку страхування. Страхувати відому подію, що вже відбулася, неможливо.

Тут потрібне окреме грантове вікно на перезапуск для підприємств, які зазнали руйнувань до вступу в офіційні програми, або не відповідали їхнім початковим критеріям. Проте воно не повинно перетворюватися на бездонну бочку з обіцянкою «компенсувати все і всім».

Параметри такого вікна мають бути чітко обмежені на вході:

1. Жорстко фіксований річний бюджет.
2. Гранична дата настання події.
3. Обов'язковий підтверджений план відновлення операційної діяльності (держава підтримує лише тих, хто реально повертається у гру).

4. Обов'язкове співфінансування з боку отримувача.

5. Умова повернення коштів, якщо цей самий збиток пізніше буде відшкодований через міжнародні репараційні механізми чи комерційне страхування.

6. Мінімізація дискреції при виборі підприємств для фінансування – чітка процедура відбору на об'єктивних параметрах (основний – це мультиплікативний ефект для держави як результат відновлення активності бізнесу).

Така конструкція дає головне: держава заздалегідь знає свій граничний касовий видаток, а бізнес доводить не просто факт минулого біди, а здатність знову генерувати додану вартість та сплачувати податки.

2. Теперішнє: Кредит на відбудову замість прямих субсидій

Значна частина постраждалих підприємств після ураження зберігає свій менеджмент, контракти та боргову спроможність. Їм не потрібна безповоротна матеріальна допомога на 100% збитку – їм потрібен швидкий і дешевий ресурс для купівлі верстатів чи відбудови цеху.

У моделі, розробленій Advanter Group, детально розраховано інструмент – спеціальний кредит на відновлення активності з портфельною державною гарантією та зниженою відсотковою ставкою для позичальника. За розрахунками аналітиків, у базовому сценарії цей механізм дозволяє згенерувати 109 млрд грн кредитного ресурсу при чистій бюджетній вартості лише 21,9 млрд грн (і то – протягом шести років).

Проста математика мультиплікатора: 1 гривня бюджетних витрат у кредитному механізмі дає близько 4,7 грн валового фінансування в реальний сектор. Для порівняння: у системі прямих грантів і компенсацій 1 бюджетна гривня дає рівно 1 гривню фінансування.

Більше того, за фінансовим станом постраждалих компанії розподіляються на три принципово різні групи:

14,6% втрат припадає на підприємства, яким достатньо лише кредитного плеча.

28,6% вимагають комбінованого підходу (кредит + частковий грант).

56,8% зазнали настільки важких втрат капіталу та грошового потоку, що не здатні обслуговувати борги, і їм потрібна пряма підтримка.

Давати однаковий інструмент (наприклад, тільки грант або тільки стандартний кредит) компаніям із принципово різним фінансовим станом – це неефективне витрачання обмеженого державного ресурсу.

3. Майбутнє: Супережка архітектур – First-loss чи Stop-loss?

Найважче питання – як захистити бізнес від прильотів, які можуть статися завтра. Урядова концепція від 18 вересня пропонує модель First-loss (держава покриває перший, найнижчий шар збитків, а приватний страховик підключається вище).

Проте в експертному середовищі розглядається й інша архітектура – катастрофічний Stop-loss. У чому різниця?

Модель First-loss полегшує перший удар для підприємства, але створює величезне ризикове навантаження на бюджет і може просто витіснити приватний страховий капітал з ринку. Навіщо комерційній компанії створювати продукти, якщо нижній шар ризику безкоштовно чи дешевше закриває держава?

Модель Stop-loss працює навпаки: бізнес бере на себе франшизу, далі працює комерційне страхування та міжнародні перестраховики, і лише в разі масштабної катастрофи, коли збитки перевищують заздалегідь визначений поріг, підключається держава у межах твердого річного ліміту.

Вибір між цими двома моделями має спиратися на дані про реальні страхові тарифи, відмови міжнародних перестраховиків та фактичну ємність українського ринку, якої для великих складських чи логістичних комплексів поки що хронічно бракує.

Фіскальна гігієна та правило «одного збитку»

Коли в публічному просторі лунають заяви про фонди на мільярди доларів, виникає небезпечна підміна понять. У бюджетній дискусії критично важливо чітко розрізняти шість фундаментально різних величин:

1.Прямий касовий видаток (гроші, які виплачуються з бюджету тут і зараз).

2.Втрата доходу (недоотримані податкові надходження).

3.Поворотне фінансування (кредити, які будуть повернуті).

4.Гарантійний ліміт (умовне зобов'язання держави, яке не є прямою виплатою).

5.Очікувана виплата за гарантіями (реальний відсоток дефолтів за портфелем).

6.Адміністративна вартість утримання всієї цієї системи.

Державна гарантія на 30 мільярдів гривень не дорівнює касовим видаткам у 30 мільярдів. Але вона не є і «безкоштовним інструментом». Так само донорські кошти не можна записувати в гарантовані джерела покриття доти, доки щодо них немає юридично зобов'язуючих угод.

Окремий наріжний камінь стійкої системи – запобігання подвійній компенсації. Один і той самий воєнний збиток за один і той самий об'єкт має компенсуватися чітко один раз. Якщо підприємство отримує державний грант чи пільговий кредит на відбудову цеху, ця інформація має автоматично фіксуватися в Єдиному реєстрі.

Якщо пізніше за цей же об'єкт надходить страхове відшкодування або виплачуються міжнародні репарації за рахунок конфіскованих російських активів, отримана від держави сума має повертатися до бюджету, а право вимоги до держави-агресора в межах сплачених коштів має автоматично переходити до держави Україна.

Без такого жорсткого наскрізного обліку різні державні та міжнародні програми почнуть конкурувати за ті самі страхові випадки, плодячи зловживання та бюрократичний хаос.

Чому економіці потрібен «Паспорт механізму»

Питання відбудови бізнесу після воєнних втрат не можна зводити до «Знайти гроші у фонд». Розмову з урядовцями та донорами

потрібно перевести у прагматичне русло трьох простих запитань:

Хто закриває ретроактивний збиток, який уже стався?

Хто фінансує поточний перезапуск операцій і ліквідність?

Хто і в яких частках несе наступний воєнний ризик?

Тільки після того, як Уряд дасть чіткі відповіді на ці три запитання, має сенс обговорювати підсумковий розмір спеціального фонду. Для того щоб суспільна та бізнес-дискусія була ефективною, держава має запропонувати деталізований Паспорт механізму.

Що повинен містити такий Паспорт:

1.Жорсткий бюджетний ліміт і підтверджені джерела коштів.

2.Очікувану касову вартість для платників податків.

3.Обсяг умовних зобов'язань (гарантій).

4.Мінімальну частку приватного співфінансування з боку бізнесу та страховиків.

5.Чіткий регламент і строк від подання заяви до першої фактичної виплати.

6.Головний KPI: кількість реальних підприємств і збережених робочих місць, які повернулися до роботи за звітний період, а не кількість освоєних мільярдів.

Такий підхід дозволить Україні побудувати дієву безпекову архітектуру для економіки – систему, де державні кошти працюють як важіль для залучення приватного капіталу, а бізнес отримує не обіцянки, а працюючі інструменти відновлення (https://lb.ua/blog/andrii_dliach/768684_kompensatsiya_kredit_chi.html). – 2026. – 24.09).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Марина Бондаренко, голова Правління та співвласниця LIGA ZAKON

Від «еталонного метра» до AI: як за 30 років змінилася робота з правом Promoted

У будь-якій системі потрібна точка, з якою можна звіритися. У метрології це еталон. У праві – офіційне першоджерело.

Цифрових джерел законодавства сьогодні багато. Є державні сайти, професійні системи, спеціалізовані ресурси, канали в соцмережах. Вони допомагають швидко знайти документ. Але під час спору, перевірки або підготовки важливого рішення потрібно точно знати: який текст є офіційним і яка редакція діяла на конкретну дату.

Саме для цього існує Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів – ЄДРНПА. Як єдине джерело правди у вигляді первинних еталонних даних.

Тридцять років тому, у 1996 році, Україна ухвалила рішення створити такий Реєстр. Правова інформація мала стати доступною і впорядкованою, а не бути розпорошеною між паперовими збірниками, відомчими фондами та неофіційними копіями.

ЄДРНПА став офіційною точкою звірки: тут можна перевірити текст нормативно-правового акта, простежити його зміни та встановити редакцію, що діяла у визначений момент часу.

Проект, який створювали разом

Для LIGA ZAKON ця історія особлива ще й тому, що ми були її безпосередніми учасниками.

Наприкінці 1990-х команда Інформаційно-аналітичного центру «ЛІГА» вже кілька років працювала з електронними масивами законодавства: збирала нормативні акти з офіційних джерел, оцифровувала їх, систематизувала, інтегрувала зміни та створювала інструменти пошуку.

Тому, коли держава почала переводити правову інформацію в єдину цифрову систему, у нас уже були і технологічні напрацювання, і сформований електронний масив документів.

У 1999 році ІАЦ «ЛІГА», за результатами окремого конкурсу, був визначений технічним адміністратором ЄДРНПА та долучився до технологічного створення Реєстру: розробив програмне забезпечення для первинного створення й ведення Реєстру та передав створену власними зусиллями базу нормативно-правових документів (майже 40 тисяч підготовлених електронних текстів нормативно-правових актів за 1990-1999 роки). Вже на цій основі створив першу версію первинного наповнення Реєстру та впровадив технологію його щоденного ведення.

Згодом, ІАЦ «ЛІГА» був визначений технічним адміністратором Реєстру. Цю роботу компанія продовжує виконувати й сьогодні власним коштом.

За ці роки для мене стала особливо очевидною одна річ: державний Реєстр і професійні правові системи не мають замінювати одне одного. У них різні завдання.

Де закінчується Реєстр і починається Legal Tech

Сьогодні держателем ЄДРНПА є Міністерство юстиції України, а доступ до Реєстру відкритий і безкоштовний.

Мін'юст відповідає за формування та ведення його інформаційного фонду. Технічний адміністратор забезпечує функціонування системи, але не визначає зміст офіційної інформації.

Професійні правові IT-продукти вирішують інше завдання.

Державний Реєстр відповідає на питання: що є офіційним фактом?

Професійна система – що цей факт означає для мого рішення сьогодні?

Юристу рідко достатньо просто знайти норму. Потрібно побачити, як вона змінювалася, знайти пов'язану судову практику та підзаконні акти, зрозуміти позиції державних органів, оцінити ризики й зібрати все це в одну картину. А у спорі буває потрібно повернутися на п'ять чи десять років назад і точно встановити, яка редакція норми діяла тоді.

Саме тут починається Legal Tech.

Сам собою еталонний текст – ще не продукт, з яким юрист працює щодня. Його потрібно структурувати: розкласти нормативні акти на статті, частини й пункти, зв'язати редакції в історичній послідовності, додати зв'язки із судовою практикою, підзаконними актами та аналітикою. І вже над цим масивом можна будувати релевантний пошук, порівняння редакцій, конструктори документів, сповіщення про зміни та інші професійні інструменти, формувати зв'язок з судовою практикою.

Масштаб цієї роботи добре видно на цифрах. ЄДРНПА сьогодні містить понад 144 тисячі документів, тоді як у базі законодавства LIGA360 їх понад 924 тисячі.

Різниця пояснюється самою функцією систем: Реєстр формує державний еталонний фонд, а професійна система охоплює значно ширший правовий контекст, необхідний для практичної роботи – від нормативних актів до роз'яснень, регіональних документів та інших пов'язаних матеріалів.

Еталон у час AI

З появою штучного інтелекту якість цієї основи стає ще важливішою.

AI уже може за секунди аналізувати великі масиви документів, знаходити зв'язки й допомагати шукати релевантну правову інформацію. Але швидкість і переконливість відповіді ще не означають її достовірності. У професійній роботі важливо мати можливість перевірити джерело, побачити контекст і зрозуміти, на яких даних побудований висновок.

Тому цінність Legal Tech сьогодні – не лише в потужності AI-моделі. Вона виникає там, де технологія працює з достовірними й структурованими правовими даними, а за отриманою відповіддю можна пройти весь шлях назад – до документа, його редакції та першоджерела.

Те саме відбувається із судовою практикою. У LIGA360, наприклад, доступний масив із понад 130 млн судових рішень. Ще кілька років тому головним завданням було допомогти юристу швидко знайти серед них потрібні. Сьогодні технології дозволяють піти далі.

Нещодавно ми запустили AI-інструмент для аналізу судової практики. Він допомагає знаходити релевантні позиції судів, бачити тенденції та зв'язки з правовими нормами. Система дозволяє поставити будь-яке питання стосовно судових рішень і отримати не тільки відповідь, а й точні посилання на конкретні фрагменти судових рішень, на яких така відповідь ґрунтується. Але для мене тут важлива інша річ: можливості AI з'являються не замість багаторічної роботи з даними, а завдяки їй.

Це не суто українська логіка. Світові Legal Tech-компанії будують AI навколо професійних правових масивів: Thomson Reuters – на контенті Westlaw і Practical Law, LexisNexis – на власних базах законодавства, судової практики

та юридичної аналітики. Новіші AI-платформи, як-от Harvey, також інтегрують авторитетні правові джерела та спеціалізовані бази.

Тому конкурентна перевага в Legal Tech сьогодні – не лише сама AI-модель. У LIGA360 це поєднання технологій, власних баз даних законодавчої інформації і юридичної експертизи.

Для нас у LIGA ZAKON розвиток AI багато в чому є продовженням роботи з професійною інформацією, яку ми почали ще три десятиліття тому. Змінювалися технології й масштаби даних, але не сам принцип: спочатку потрібно забезпечити точність, структуру та зв'язки між інформацією – і лише потім будувати над нею нові інструменти.

AI-моделі ще багато разів зміняться. Але базова ідея, з якої починався ЄДРНПА, від цього лише стає важливішою: чим складнішими стають технології роботи з правом, тим важливіше мати точку, з якою можна звіритися (https://lb.ua/blog/maryna_bondarenko/767756_vid_etalonnoho_metra_ai_yak_30.html). – 2026. – 25.09).

Блог на сайті «Українська правда»

Про автора: Сергій Позняк, власник відомих ветеранських фінансових сервісів FinStream і Cronvest

Освіта, капітал, партнерство: CEO Club Ukraine розпочав системне фінансування програм АПВУ

Ветерану, який повертається з війни та вирішує відкрити власну справу, недостатньо сказати: «Ми в тебе віримо». Потрібно, щоб поруч були люди, які допоможуть перевірити бізнес-ідею, порахувати витрати, знайти фінансування і першого клієнта. Щоб після слів підтримки починалася робота.

Саме тому для мене принципове значення має рішення CEO Club Ukraine підтримати освітні проєкти Асоціації підприємців та ветеранів України. Клуб уже зробив внесок у продовження наших навчальних програм. І, що особливо важливо, це початок системної

підтримки ветеранської бізнес-освіти, а не завершення чергової благодійної акції.

Як військовий, ветеран і підприємець я бачу в цьому крок до партнерства двох бізнес-спільнот. Разом ми можемо допомогти ветеранам створювати компанії, відкривати ринки та представляти свій бізнес за межами України.

Підтримка, яка не закінчується одним платежем

На нашій зустрічі голова Ради CEO Club Ukraine Юрій Остапюк запевнив у постійній підтримці та розвитку спільних програм. Окремо він наголосив на значенні освіти, яка допомагає ветеранам відкривати власні компанії та долучатися до бізнесу. І на необхідності поєднувати інтереси ветеранських підприємств із можливостями великих цивільних компаній.

Для мене це головний зміст розмови. Не просто профінансувати навчальний потік, а будувати тривалу співпрацю. Нелише допомогти людині отримати знання, а створювати умови, у яких ці знання перетворюються на власну справу.

Важливо, що це не перше звернення керівництва клубу до ветеранської теми. У червні CEO Club повідомляв про участь Юрія Остапюка у V Foreign Investment Congress, де представники бізнесу, ветеранських організацій, державних інституцій і фінансового сектору обговорювали розвиток ветеранського підприємництва.

Системність потрібна не для красивого формулювання. Вона дозволяє команді планувати наступні програми, залучати викладачів, розвивати менторство, супроводжувати випускників. А ветерану – розуміти, що двері не зачиняються одразу після вручення сертифіката.

Чому вибір Асоціації невинновий

Партнер, який фінансує навчання, має право запитати: що відбудеться з людьми після курсу? Куди вони звернуться по капітал? Хто залишиться поруч, коли бізнес зіткнеться з труднощами?

У Асоціації підприємців та ветеранів України є відповідь, яку ми напрацьовували роками. Наша організація працює з 2016 року. Її створили ветерани-підприємці, щоб допомагати побратимам започатковувати й

розвивати власну справу. Цей досвід охоплює навчання, партнерства, підтримку підприємств і представництво їхніх інтересів.

За нашою оцінкою, АПВУ є найбільшою ветеранською бізнес-спільнотою України. Але я переконаний: для серйозного партнера вирішальне значення має не саме визначення «найбільша». Важливо, що стоїть за ним: досвід реалізованих проєктів, довіра підприємців, команда і здатність супроводжувати людину на різних етапах розвитку бізнесу.

Саме тому вибір Асоціації я вважаю невинновим. Ми пропонуємо не починати все з чистого аркуша. У нашій екосистемі вже поєднані освітня складова трьох рівнів, менторська підтримка, ветеранська фінансова інфраструктура та інструменти залучення капіталу.

Освіта має відповідати на запитання підприємця

Військовий досвід може дати людині дисципліну, витримку, навички роботи в команді. Але він не замінює знань про собівартість, продажі чи управління грошовими потоками. Так само досвід підприємництва не робить людину автоматично готовою до військової служби. У кожній справі треба вчитися.

На фронті помилки мають страшну ціну. У бізнесі вони теж коштують дорого: заощаджень родини, втраченого часу, боргів, розчарування. Особливо коли людина вкладає у власну справу гроші, зароблені під час служби.

Тому якісна освіта для ветеранів – це передусім можливість приймати обґрунтовані рішення. Не повірити в бізнес-ідею тільки тому, що вона подобається. Перевірити, хто за неї заплатить, скільки коштує виробництво, якою буде маржа, коли надійдуть гроші та які зобов'язання доведеться виконувати.

Освітня складова нашої екосистеми має три рівні. Принцип, який я вважаю тут визначальним, простий: підготовка повинна відповідати етапу розвитку підприємця. Запит людини, яка тільки обирає справу, відрізняється від запиту власника діючої компанії. А підприємцю, який готується зростати, потрібні вже інші управлінські рішення.

Ми маємо практичний досвід такої роботи. Під час презентації освітньої програми в лютому 2026 року керівниця навчального напрямку Асоціації повідомляла, що «Мистецтво ветеранського бізнесу» вже пройшли понад 500 ветеранів і членів їхніх родин. Програма передбачала практичну роботу та взаємодію з досвідченими менторами.

Але кількість слухачів – лише початок оцінювання. Важливіше, чи навчилася людина відрізняти оборот від прибутку та перевіряти попит. Іноді вчасно відмовитися від нежиттєздатної ідеї – теж результат навчання.

Після навчання потрібен наступний крок

Я не хочу, щоб ветерану казали: «Ми тебе навчили, далі розбирайся сам». Між навчальною аудиторією і працюючою компанією є відстань. Її потрібно допомогти пройти.

Для цього є менторська підтримка. Її сенс – допомагати підприємцю бачити наслідки рішень: розібрати фінансову модель, підготуватися до переговорів, не погодитися на контракт, який виглядає великим, але може залишити компанію без грошей.

Поруч з освітою та менторством працює ветеранський фінансовий сервіс FinStream. Його завдання – розширювати доступ підприємців до капіталу. Таку роль сервісу відзначав і Райффайзен Банк у повідомленні про партнерство з Асоціацією.

В екосистемі також є власний проєкт ветеранських цінних паперів – приватні ветеранські облигації. Це спільний проєкт Асоціації та першого ветеранського фінансового сервісу FinStream. Він створює інструмент залучення коштів для фінансування ветеранського підприємництва.

Тут важливо не змішувати різні речі. Внесок CEO Club у навчальні програми – це підтримка освіти. Інвестування через цінні папери – окремий фінансовий механізм зі своїми умовами та ризиками. А фінансування конкретної компанії потребує оцінювання її бізнесу. Завершений курс не означає автоматичного схвалення кредиту.

Сила системи саме в тому, що ці інструменти доповнюють один одного. Освіта допомагає підготувати підприємця. Менторство –

опрацювати рішення. Фінансовий сервіс – оцінити можливість надати ресурс. Партнерське середовище – знайти замовника. Жодна ланка не замінює іншу.

Великий бізнес і ветеранське підприємництво мають працювати разом

Я представляю обидва середовища і не сприймаю їх як два окремі світи. Ветеранське підприємство – це також український бізнес. Йому потрібні клієнти, команда, зрозумілі договори, фінансування і можливість конкурувати якістю.

Водночас великі цивільні компанії мають досвід побудови процесів, доступ до ринків і вимоги до постачальників, які молодому бізнесу ще треба навчитися виконувати. Саме тут співпраця може принести користь обом сторонам.

CEO Club Ukraine об'єднує підприємців і керівників для розвитку, взаємопідтримки та спільних проєктів. Це можливість залучати не лише фінансування, а й досвід людей, які вже побудували компанії.

Власник виробництва може пояснити, як організувати контроль якості. Фінансовий директор – допомогти побачити ризик касового розриву. Керівник закупівель – розповісти, що потрібно для роботи з великим замовником. Це приклади того, як наступні спільні програми можуть поєднати освіту з потребами ринку.

Уявімо ветерана, який відкриває невелике виробництво. На навчанні він перевіряє модель, із ментором готує пропозицію для покупця, з фінансовою установою обговорює ресурс на виконання замовлення. А велика компанія оцінює його продукцію та, якщо вона відповідає вимогам, укладає контракт. Ось практична мета такого партнерства.

При цьому ніхто не має знижувати вимоги до якості лише через ветеранський статус власника. Підтримка полягає в іншому: пояснити вимоги, допомогти підготуватися, дати можливість представити продукт і чесно оцінити його. Це повага до підприємця, а не поблажка.

Повернення до цивільного життя не завершується звільненням зі служби

Я добре розумію, чому людина після війни хоче знову впливати на своє життя. Мати справу,

яку обрала сама. Бачити результат своєї роботи. Забезпечувати родину. Відчувати, що її досвід потрібний і поза військовим підрозділом.

Для частини ветеранів таким шляхом стає підприємництво. Не для всіх – і це нормально. Наймана праця, навчання, лікування чи час на відновлення є так само гідними шляхами. Власний бізнес не повинен перетворюватися на новий обов'язок людини, яка повернулася зі служби.

Але той, хто обирає підприємництво, має отримати реальну можливість підготуватися. Не залишитися сам на сам із незнайомими правилами, не втратити заощадження через брак базових знань, не відмовитися від перспективної справи тільки через відсутність контактів.

Саме тому фінансування освіти настільки важливе. Воно оплачує роботу, яка зазвичай залишається поза кадром: підготовку програми, організацію навчання, практичні заняття, зворотний зв'язок. Без цієї роботи заклик «ветерани мають відкривати бізнес» легко залишається просто побажанням.

Від двох спільнот – до спільного порядку денного

Тому партнерство з CEO Club має на що спиратися. Воно поєднує довіру всередині ветеранського середовища з досвідом провідних підприємців. Водночас посилює обидві спільноти: Асоціація отримує ширше коло партнерів, а клуб – можливість долучатися до практичних проєктів разом із людьми, для яких вони створюються.

Я бачу тут потенціал для формування національного порядку денного в питаннях ветеранського підприємництва. Не у вигляді загальних заяв, а через конкретні запитання: чого навчати майбутнього підприємця, як супроводжувати його після курсу, що заважає отримати фінансування, як допомогти виконати вимоги великого замовника.

Спільна робота дозволяє перевіряти відповіді практикою. Бізнес-спільноти можуть показувати, які формати дають результат, де потрібне доопрацювання і що можна поширювати на інші програми. Їхній вплив має спиратися саме на таку компетентність і відповідальність.

Є й міжнародний вимір. Разом ми можемо представляти Україну через конкретні підприємства та партнерства: ось команда, ось продукт, ось підготовка, ось фінансовий інструмент, ось можливість співпраці. Така розмова дає закордонному партнеру предмет для рішення, а не лише привід висловити підтримку.

Це може посилювати позиції України на міжнародній арені. Поруч з історією про людей, які захищають країну, має звучати історія про людей, які вміють створювати економічну цінність. Причому часто це ті самі люди.

Міряти результат потрібно діючими компаніями

Початок системної підтримки – це також зобов'язання перед партнером і перед ветеранами. Нам потрібно показати, що вкладений ресурс працює.

Я пропоную оцінювати таку співпрацю не лише кількістю занять і виданих сертифікатів. Важливо бачити, скільки учасників підготували життєздатні бізнес-моделі, хто започаткував або зміцнив власну справу, хто знайшов ментора чи партнера, які компанії отримали замовлення.

Важливо повертатися до випускників згодом: чи працює бізнес, якої допомоги бракує, що потрібно виправити у програмі? Без цих відповідей немає розвитку.

Ми не обіцяємо гарантованого успіху. Ми працюємо заради того, щоб у ветерана були знання, інструменти і партнери для відповідального старту.

Я вдячний CEO Club Ukraine за внесок і довіру. Вдячний Юрію Остапоку за запевнення у постійній підтримці та готовності розвивати спільні програми. Для нашої команди це ресурс і водночас відповідальність за його результат.

Ми починаємо з підтримки освіти. Але мета ширша: щоб після навчання з'являлися компанії, після знайомств – партнерства, після першого контракту – наступні замовлення. Щоб ветеранський бізнес ставав звичайною, сильною частиною української економіки.

Ветерани вже взяли на себе відповідальність за Україну. Ті, хто обирає підприємництво, готові продовжувати цю роботу у власних компаніях.

Тепер важливо працювати разом. Так, щоб за словами про підтримку були знання, капітал, контракти і люди, на яких можна покластися (https://lb.ua/blog/maryna_bondarenko/767756_vid_etalonnogo_metra_ai_yak_30.html). – 2026. – 27.09).

Блог на сайті «Цензор.Нет»

Про автора: Аркадій Корнацький, юрист, народний депутат VIII скликання

Внутрішні проблеми України та план їх ліквідації

Шановні українці, пора нам уявити, в якому становищі ми перебуваємо, як дійшло до такого та як бути далі.

Становище жахливе. Внаслідок реформ, здійснених з початку 90-х і до початку повномасштабної війни, народ жорстоко обезправлено і пограбовано, українську державність зруйновано до межі повного краху.

35 років Україна існує в умовах латентного конституційного перевороту.

До 1996-го політики і органи влади діяли всупереч тогочасній Конституції; із прийняттям у 1996 нової Конституції України (до сьогодні легітимної в першій редакції) – всупереч їй, і навіть всупереч її тричі (у 2004, 2014, 2016 роках) протиправно спотвореному нелегітимному тексту, який на сьогодні є чинним (але де-юре недійсним) і офіційно вважається Конституцією України.

На 100% території України повністю ліквідовано конституційні місцеві представницькі органи влади, тобто основу і втілення демократії, народовладдя.

100% нинішніх так званих органів місцевого самоврядування – Рад «об'єднаних територіальних громад», їх виконкомів, сільських, селищних, міських голів, незаконно сформованих внаслідок злочинних реформ «децентралізації», «об'єднання громад», адміністративно-територіального устрою і стовідсотково неконституційних місцевих «виборів» 25.10.2020 – є неконституційними, де-юре неіснуючими, такими що з моменту їх формування діють незаконно.

100% районних, обласних, міських (у Києві та Севастополі) державних адміністрацій, створених у 90-х за російським взірцем як місцеві органи виконавчої влади для формування «президентської вертикалі влади», є неконституційними, оскільки за функціоналом прямо протирічать духу й букві Конституції України.

Отже на 100% території України (за винятком центральної частини Києва, де розташовуються Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади), у 100% конституційних одиниць адміністративно-територіального устрою України легітимні органи влади повністю відсутні.

100% органів влади, з Верховною Радою України, з так званими правоохоронними, антикорупційними органами, прокуратурою, судами включно здійснюють системну неконституційну діяльність – оскільки де-факто керуються не принципами правової держави, верховенства права, найвищої юридичної сили, прямої дії норм Конституції України (далі – принципи верховенства права), як мало би бути в силу імперативних приписів Конституції України, а принципом верховенства будь-яких існуючих (чинних), здебільшого неконституційних актів, і хронічно протиправним офіційним тлумаченням законодавства.

Конституційний Суд України, замість того щоб від самого початку своєї діяльності належно тлумачити все вищенаведене, офіційно визнавати неконституційним і вимагати припинення, займається покриванням цих злочинів. З чого очевидно, що КСУ є так само антиконституційно діючим і злочинним органом влади, як і всі інші.

100% діяльності органів влади усіх рівнів, і легітимних і неконституційних, є тотально корупційною.

Всі ці «досягнення» є наслідком «реформаторської» діяльності так званої політичної еліти, яка є найголовнішою проблемою і джерелом усіх інших проблем України. «Політична еліта» це всі ті, хто у роки Незалежності зробив/робить діяльність органів

влади України всіх рівнів протиправною і корупційною, та ті хто сприяв/сприяє цьому в своїх шкурних інтересах.

Саме ця «еліта» довела Україну до стану, який мав дати Путіну можливість захопити її «за три дні».

Вищезазначені та усі інші створені «елітою» проблеми можуть бути швидко ліквідовані, причому виключно у правовий спосіб.

Для цього під час дії правового режиму воєнного стану потрібно здійснити наступне.

1. Ввести у фактичну дію принципи верховенства права, чим ліквідувати стан латентного конституційного перевороту, в якому перебуває Україна.

2. Привести фактичну діяльність органів влади України у відповідність до принципів верховенства права.

3. Припинити неконституційну діяльність усіх існуючих, сформованих після неконституційних місцевих виборів 25.10.2020 року «органів місцевого самоврядування», з одночасним створенням замість них, та крім того в усіх конституційних одиницях адміністративно-територіального устрою України, де до злочинної «реформи» «децентралізації» існували місцеві (сільські, селищні тощо) Ради, військових адміністрацій на чолі з фронтовиками – з наданням їм усіх повноважень органів місцевого самоврядування, чим відновити конституційну систему органів влади України на всій неокупованій території держави.

4. Відновити (зокрема шляхом публічного визнання неконституційними «об'єднання територіальних громад», інших злочинних реформ 2014-2019 років) де-юре існуючий конституційний адміністративно-територіальний устрій України та ефективну мобілізаційну систему, в реальності умисно зруйновані «елітою» шляхом тих розгорнутих у 2014-2019 роках, відповідно до московських вимог, злочинних «реформ».

5. Розпочати процес заборони неконституційної діяльності всіх політичних партій та громадських організацій, діяльність яких порушує імперативні приписи частини першої статті 37 Конституції України.

6. Привести законодавство про вибори та про політичні партії у відповідність до конституційних прав та інтересів народу України.

7. Провести аудит реєстрів і фактичної діяльності політичних партій і громадських організацій, та з урахуванням заходів по припиненню неконституційної діяльності неконституційних існуючих (чинних) «органів місцевого самоврядування», політичних партій і громадських організацій (пункти 3, 5) очистити політичне поле і виборчу систему України від усіх, хто вів/веде неконституційну політичну та іншу підривну антиукраїнську діяльність, тобто від існуючої злочинної «політичної еліти».

Напередодні початку проведення революційних заходів, задля упередження інформаційних провокацій, необхідно провести широку роз'яснювальну роботу як в Україні, так і з зарубіжними партнерами.

Ці та інші необхідні заходи може бути здійснено виключно у правовому полі в надзвичайно стислі строки. Вони відновлять конституційний лад України, керованість державою на всій її території, відродять віру народу у справедливість, надію на краще майбутнє.

Тільки так може бути досягнуто радикально позитивного перелому в суспільних настроях, в тому числі в ситуації з мобілізацією.

Наголошую: «правова революція зверху» має бути здійснена неодмінно під час дії правового режиму воєнного стану, до післявоєнних виборів. Тільки за такої умови можна врятувати Україну від її остаточного убивства «політичною елітою».

Якщо ж запропонованого не буде здійснено і «еліта» візьме участь у післявоєнних виборах, то вона безумовно, в силу існуючої повної узурпації нею влади народу, такого що створене в її інтересах виборчого законодавства, наявності колосальних коштів, хитрих політтехнологів та цілої низки інших важливих для виборчого процесу обставин, збереже себе при владі.

А це означає продовження усього того ж самого, що наведено вище, що знищувало Україну протягом понад тридцяти років – тільки під новими облудними гаслами і з якимись новими «новими обличчями».

І тоді «еліта» (якщо встигне) за пару років дограбує і остаточно до-розвалить Україну, а українців кине напризволяще під ноги агресору. Може не встигнути – якщо вибухне кривавий соціальний бунт під назвою «громадянська війна». Що так само призведе до донищення українців та української державності.

«Правова революція зверху» – безальтернативний спосіб уникнення кривавого сценарію, мирної і повної ліквідації внутрішніх проблем, перемоги у війні із зовнішнім ворогом і щасливого майбутнього України.

Все, що потрібно для здійснення цієї рятівної мирної правової революції, це політична воля Президента України В.Зеленського. Всенародна підтримка, в тому числі воїнами Сил оборони України, напевне гарантована – тому що запропоновані заходи з порятунку України є саме тим, чого народ України чекає вже багато років.

Пропоную всім, хто згоден з моїм планом, розпочати об'єднання для колективного звернення до Президента України з пропозицією безвідкладно приступити до порятунку України (<https://censor.net/ua/blogs/4024160/vnutrishni-problemy-ukrayiny-ta-plan-yih-likvidatsiyi>). – 2026. – 19.09).

Блог на сайті «Цензор.НЕТ»

Про автора: Ігор Луценко, військовослужбовець

СЗЧ. Лікування симптомів, а не причин

Сплив черговий, уже четвертий (!) в українській історії дедлайн спрощеної процедури повернення із самовільного залишення частини (СЗЧ).

Держава собі не зраджує. Чи не найболючішу проблему армії намагається лікувати на рівні симптомів і наслідків, а не причин.

Гріх так жартувати, але пожартую: насправді варто було б просто декриміналізувати СЗЧ, просто ввести за нього якийсь штраф, і таким чином це спростило би життя багатьом. Тому що всі ці загрозливі кримінальні статті не працюють навіть і на один відсоток. Недарма у грудні 2025 року було приховано статистику – як по СЗЧ, так і по відсотку вироків по цій

статті, тому що що одна, що друга цифра складають дві окремих ганьби для України.

І насправді наша реальність зовсім недалека до жарту, тому що перше СЗЧ зараз передбачає нуль реального покарання. Але величезний клопіт для слідчих, прокурорів і суддів, котрі будуть роками трудитися над тим, щоб винести вирок.

Це раз. А друге – це те, що урядові інституції постійно пропонують спрощення процедури повернення СЗЧ без жодних наслідків для фігуранта.

Були попередні дедлайни. 1 січня 2025 – перше законодавче «вікно» для добровільного повернення із СЗЧ із гарантованим поновленням служби та забезпечення. 1 березня 2025 – продовження цього самого механізму. 30 серпня 2025 – нове, розширене законом вікно, яке охопило також нові випадки СЗЧ. Після кожного дедлайну повернення залишалося можливим, але вже без відповідного пільгового режиму.

За скромними підрахунками, у нас близько 400 або й більше тисяч випадків СЗЧ, і всіх їх розслідувати та видати вирок не спроможеться навіть п'ять судових систем України разом з прокуратурою і ДБР. Тому це вже четвертий раз держава піднімає свої лапки у повній неспроможності щось із цим зробити.

Щодо першопричин цього явища.

Нагадаю, що найбільше тікає людей на етапі навчального центру, коли наоблавлених і психологічно непідготовлених свіжоспечених військовослужбовців намагаються зробити піхотинцями.

Звісно, для тих, хто воював багато років, зараз це звучить знущально, але для того, щоб нинішнього середньостатистичного неофіта зробити психологічно придатним до армії (після всього того, що ллється з ТікТоку і Телеграму), треба дійсно запровадити курс м'якої адаптації.

Другий за рейтингом фактор – не зійшлися з командуванням. Це буває із вини командування, із вини підлеглих, із вини обох.

Це вирішувати слід, зокрема спрощенням переводів. Переводи, звісно, цю проблему не знімуть, але дадуть шанс на полегшення.

Нинішня система переводів – це все ще повільне пекло. Навіть коли обидва командири

(той, хто відпускає, той, хто приймає) згідні, тим не менш система може місяцями блокувати перехід. А що вже казати, коли ми намагаємося таким чином розв'язати конфлікт?

Третій фактор – гроші.

Можливо, хтось здивується, але солдатам потрібні гроші, бо в них є сім'ї.

І ті копійки, яких зараз їм платять, це знущання, яке рік від року стає все більш болючим і принизливим. Нагадаю, що розмір грошового забезпечення фактично не мінявся

протягом усієї війни, попри значну інфляцію в країні.

Утім, на 27-й рік є певна надія, збільшення видатків на цю статтю заклали до проекту державного бюджету більше на 20%+. Аби ж ці гроші були, аби ж це дійсно було збільшення грошового забезпечення. Будемо оптимістами, прагнутимемо (раніше) неможливого (<https://censor.net/ua/blogs/4024550/lutsenko-pro-chetvertyyi-dedlayin-povernennya-iz-szch>). – 2026. – 21.09).

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

№ 18 (326) 2026

Інформаційно-аналітичний бюлетень

на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Ідентифікатор медіа R30-01101

Редактор Я. Маленко

Комп'ютерна верстка

Н. Крапіва

Підп. до друку 25.09.2026

Формат 60х90/8. Обл.-вид. арк. 4,52.

Наклад 21 пр.

Видавець і виготовлювач

Національна бібліотека України

імені В. І. Вернадського

03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3

siaz2014@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,

виготовлювачів і розповсюджувачів

видавничої продукції ДК № 7871 від 28.06.2023 р.